CARTEA A V-A.

TERPS ICHOR A

NOTIŢĂ ISTORICĂ

Primele patru cărţi din Istoriile *lui Herodat constituie un amplu preludiu al războaielor medice a căror expunere începe abia* cu *cartea a V-a.j*

Am asistat până aci la marşul triumfător ţd unui popor nesătul de pământ, care a pornit cu paşi semeţi să cucerească lumea cunoscută pe atunci. L-am văzut pe pers îngenunchind Asiria şi Lydia, făcându-se singurul stăpân de fapt, după cum se socotea de drept1, peste întreaga Asie până la Mediterană (cartea 1). Am contemplat alături de Herodot silueta măreaţă a piramidelor, am rătăcit prin întortocheatele săli ale labirintului şi am regretat, împreună cu el, că ţara minunăţiilor, Egiptul, a căzut la rându-i în robia aceluiaşi cotropitor (cartea a II-a). Am întrezărit urzeala politicii marelui rege al Persiei, Darius, fiul lui Hystaspes, de asuprire a popoarelor din imperiul ahemenid şi am urmărit prima ciocnire dintre regatul pers şi grecii insulari ifcartea *a III-a). Am admirat dragostea de libertate care însufleţea odinioară pe geţii „cei nemuritori*, ca şi wajnica isteţime cu care sciţii „de nerăzbit* iau dejucat planurile expansioniste ale lui Darius. Am străbătut ţinuturile libyene, unde am găsit adânc simţ de echitate la neamuri şi seminţii umile care n-au ajuns niciodată să se afirme, pe tărâm istoric (cartea a IV-a). Iată-l acum pe pers înaintând ameninţător în Europa spre porţile Elladei.*

*În preajma invaziei persanepe la mijlocul mileniului 1 i-e.n., Ellada era constituită dintr-o mulţime de oraşe-cetăţi (*7 t6 Xs*), risipite în întreg bazinul mediteranean. Poporul clerţ era deja format, deşi mai păstra încă împărţirea tribală. Diferenţierea după avere, dezvoltarea proprietăţii private şi formarea claselor sociale subminaseră vechea orânduire*

1 Vezi Herodot, *Istorii*, cartea I, cap. IV şi în alte părţi aleoperei.

P. VANŢ-ŞTEF

gentilica. Pe ruinele ei se constitui statul sclavagist, cu forma specific elenă a cetăţii-stat. În interiorul polisului, a cărui orânduire se baza pe proprietatea privată asupra pământului, membrii societăţii se divizau în două clase principale: *stăpâni de sclavi, deţinătorii tuturor drepturilor economice, politice şi sociale, şi sclavi, clasa oropsită, lipsită de orice fel de drepturi. În afară de acestea, mai exista categoria oamenilor care se bucurau de libertatea persoanei, darxnu deţineau drepturi depline*. *Aceştia, împreună cu sclavii, constituiau majoritatea populaţiei*. *Forma de guvernământ în unele oraşe-state, în care rolul politic îl deţinea aristocraţia, era oligarhia aristocratică*; *în alte polisuri, în care la treburile obşteşti, în afara aristocraţiei, participa un număr mai mare de cetăţeni, orânâuirea politică era democraţia sclavagistă*.

Primele state elene) *care s-au manifestat pe tărâm istoric au fost cetăţile de pe coasta Asiei Mici* (*ca Milet, Efes, Halicarnas* etc.). *Puternice centre comerciale, negustoreşti şi culturale, aceste oraşe înfloritoare au căzut, din a doua jumătate a. secolului pl VI-lea î.e.n*., *sub stăpânire persană*. *Centrul de dezvoltare a lumii greceşti a trecut atunci în Peninsula Balcanică, unde, începând cu secolul al V-lea î.e.n*., *două oraşe s-au afirmat înaintea tuturor cetăţilor Fffladei*; *este vorba de Sparta şi Atena, care au jucat rolul hotărâtor în stăvilirea expansiunii persane*. *Puternice şi înfloritoare, aceste două state elene s-au dezvoltat pe căi diferite*.

Soarta s-a întărit ca un stat sclavagist cu caracter agricol, deci mai conservator. *Economia agricolă se baza pe proprietatea obştească asupra pământului*. *Familiile spartane primeau spre folosinţă anumite loturi de pământ, aproximativ egale*. *Muncile agricole le prestau hiloţii, sclavi ai obştii. Cetăţenii bogaţi aveau şi sclavi ai familiei. La periferia statului spartan locuiau periecii* (ne *pioix*. de.), *care, pentru rolul lor de strajă la hotare, aveau dreptul de proprietate asupra pământului şi dreptul de a se ocupa şi de negoţ şi meşteşuguri. Forma de guvernământ la Sparta era republica oligarhică. În fruntea statului se aflau doi*

regi care cârmuiau treburile obşteşti împreună cus fătul bătrânilor (*jepo Mald*), *organ al aristocraţiei. Un alt organ în stat, consiliul eforilor, deţinea dreptul de a controla pe ceilalţi slujbaşi ai statului, chiar şi pe regi. Forma supremă a puterii „*ad*unarea po*p*orului* (& toEXX o, oc*upa* d*e* f*a*pt* u*n *l*o*c s*e*cundat* î*n câ*rmdi Yea,* tr*eburilor o*bş*teşti.*

NOTIŢA istorică. CARTEA a V-A

Aţena-a fost un stat sclavagist cu o structură, mai complexă. Dezvoltarea forţelor de producţie bazate pe avântul meşteşugurilor şi al negoţului pe mare a provocat în statul atenian o destrămare mai profundă a orânduirii gentilice… Populaţia liberă era formată din proprietarii funciari – stilpânii de sclavi – şi din producătorii *liberi. Din prima clasă făceau parte eupatriziisau aristocraţia gentilică, precum şi noua aristocraţie comercială şi financiară; în cea de-a doua intrau ţăranii şi meşteşugarii. Populaţia liberă era alcătuită, din punct de vedere politic, din cetăţenii pare se bucurau de drepturi depline şi din meteci sau străini, ale căror drepturi erau limitate. Sclavii erau lipsiţi* de *libertatea persoanei şi de orice drepturi cetăţeneşti. La Atena, în urma reformelor lui Salon ti Cleisthenes. Înfăptuite îţi-secolul, al VI-lea î.e.n., forma-3 e %guvernărmnt era democraţia sclavagistă. Dominaţia politică a aristocraţiei – gentilice a fost îndepărtată prin împărţirea populaţiei în triburi pe bază de teritoriu, şi nu de înrudire de sânge. Adunarea poporului* (exuXr-ala) *avea un cuvânt hotărâtor în cârmuirea treburilor publice, iar consiliul celor 500* (pauA-/)), *format din câte 50 de reprezentanţi de fiecare trib, a diminuat atribuţiile areopagului, organ al aristocraţiei.*

Potrivit orânduirii economice şi pplitice proprii, fiecare din aceste două state şi-a creat o forţă militară specifică. Sparta, stat agricol, cu un sistem de educaţie sever, în spirit militar, şi-a format o importantă oştire de uscat care era considerată cea mai puternică din oştirile elene. Atena, stat de meşteşugari şi negustori, şi-a dezvoltat *o flotă puternică, lată pentru ce, aşadar, la invazia perşilor, întreaga lume elenă şi-a îndreptat privirea*

ispre *aceste cetăţi, aşteptându-şi de la ele mântuirea's*.

Conflictul a început cu revolta Ioniei (*499 î.e.n.*).

*

r" *Preliminariile războaielor dintre greci şi „barbari*, precum* şi *încercarea neizbutită a; grecilor din Asia Mică de a scutura jugul pers constituie conţinutul cărţii a V*-a *în cuprinsul acestei cărţi, se disting două părţi; capitolele. J-KfKYJJ* 1

1 Vezi *Istoria universala*, vol. II, 1959, p...18 urm.

n io

P. VANT-STEP

relatează, acţiunile a doua personaje – Darius ţi generalul său Megabazos –, a căror atenţie s-a îndreptat asupra grecilor. Capitolele XXVII Ir-CXXSLL.din cartea a V-a *cât ţi primele patruzeci ţi două de capitole ale cărţii a VI-a expun evenimentele răscoalei grecilor din Ionia.*

După eţecul expediţiei scitice, Darius trecu Istrul pe podid de vase ţi se îmbarcă la Sestos pentru Asia, lăsând în Europa pe Megabazos, în fruntea unei uriaşe oştiri (*cartea a IV-a, cap. CXLIII*). (*generalul pers. sice LXQ OQQ. devastaşi de sub comanda sa aveau – două misiuni de îndeplinit: să supună seminţiile din Hellespont* ţi s-a *pătrundă în PeonidT-El" Cuceri pentru Vege ţinuturile Hellespontului nesupuse încă, ocupă Perinthul în Propontida ţi stzăbâtu întreaga Tracie anexând-o cuceririlor sale* (*cap. \I-X*); *luând apoi călăuze trace, porni să îngenuncheze Pioni a: trecu peste apa Strymonului ţi ridică din aşezări o mică parte dintre peoni, strămutându-i în Asia, dar nu reuşi să cucerească Peonia* (*cap. XIV-XVII*); *de aici trimise şapte bărbaţi la Amyntas, regele Macedoniei, ca să ceară, pentru Dariuş-păttunt. şi „apă, dar solii îţi găsiră sfârşitul în Macedonia, din uneltirea lui Alexandros, fiul lui Amyntas* (*cap. XVII-XXII*). *Întors în Hellespont, poate datorită campaniilor nereuşite din Peonia şi din Macedonia, lui Megabazos i se luă comanda. În locul lui fu numit Qtanes, care cuceri Bizanţul, Qalcedonia, Antandros, Lamponian – cetăţi răsculate împotriva ocupaţiei persane – ţi insulele Lemnos* şi *Imbros*

(cap. XXV-XXVII).

Darius, după ce a părăsit Europa ţi-a ajuns la Sardes, a trimis ordin lui Megabazos să cucerească Peonia (cap. XI-XIII). La sfatul lui Megabazos, a chemat la sine pe Histiaios, care pornise să construiască o cetate în ţinutul Myrkinos, dăruit de Darius, şi-l reţinu la Susa, temându-se ca nu cumva să-i aţâţe împotriva lui pe grecii asiatici ţi insulari subjugaţi (cap. XXIII-XXIV).

Plecând la Susa, Histiaios a lăsat în locul sau la cârma Miletului pe ginerele şi vărul lui, Aristagoras. La început, Aristagoras a fost în bune relaţii cu perşii. Dar, în urma acţiunii întreprinse împotriva Naxosului, aceste relaţii s-au înrăutăţit. Aristocraţii naxienilor, izgoniţi din insulă de partida democratică, au cerut sprijinul lui Aristagoras. Acesta, neîncumetându-se să înfrunte 8.000 de hopliţi, efectivul de care dispuneau naxienii, ceru la rându-i ajutorul lui Arta –

pherr.es, satrapul Sardesului, promiţându-i posesiunea insulei bogate, precum şi a altor Cyclade, în nădejdea că – va avea şi el parte de bogăţiile insulei. Artaphernes îi acordă 200 de vase procurate de la cetăţile greceşti subjugate. Dar, datorită unei neînţelegeri ivite între Aristagoras şi persul Megabates, naxienii au fost avertizaţi şi au luat măsuri de apărare. După un asediu de patru luni (în vara anului 499 î.e.n.), asediatorii s-au retras fără succes. Aristagoras, temându-se atunci de răzbunarea perşilor pentru că i-a atras într-o campanie care a eşuat, îndemnat totodată şi de Histiaios care se afla la Susa, se hotărî să ridice Ionia împotriva stăpânirii persane (cap. XXVIII-XXXV). Adwnând în jurul – său „p op or, Aristagoras dădu semnalul revoltei, ca pturând vasele... persane... ancorate-la-Myurâl (cdp. – XXX VT). Ca să-şi atragă de partea sa masele, izgoni din cetăţile Ioniei pe tirani şi renunţă şi el, în aparenţă, la cârmuirea Miletului (în 499 î.e.n.). Apoi, socotind că singur nu va răzbi până la capăt, plecă la Sparta, la începutul iernii, ca să ceară sprijinul regelui Cleomenes (cap. XLIX-LI). Refuzat, el se îndreptă

spre Atena, unde obţinu un corp de oştire format din 20 de trireme ateniene (cap. XCVII), la care s-au adăugat încă cinci vase eretriene. Revolta se extindea cu încetineală, fără plan. Flota greaca, nedisciplinată, nimici cu *greu flota feniciană lângă coastele Pamphyliei. Înştiinţaţi de răscoală, perşii porniră să atace Miletul. Dar, în acest timp, fratele lui Aristagoras, Charopinos, în fruntea oştirii ioniene, căreia i se alătură corpul de oaste trimis de atenieni şi de eretrieni, organiză o diversiune: el porni împotriva Sardesului, îl cuceri şi îl incendie (cap.* C-*CI). Curând însă asediatorii se retraseră speriaţi de rezistenţa garnizoanei refugiate în fortăreaţa oraşului. Pe drum, le ieşi în întâmpinare oştirea persă care asediate Miletul şi, lângă Efes, ei *şu*feriră o înfrângere (sfârşitul verii lui 498 î.e.n.). Deşi, după acest eşec, atenienii îi părăsiră pe ionieni, intervenţia atenienilor atrase mânia lui Darius care se jură să se răzbune pe ei (cap. Cât şi urm.) 1. Iomenii conţinutară mişcarea de răzvrătire. Starea de revoltă* câştigă *tot mai mult teren şi cuprinse insula Cipru, cetăţile greceşti din*

1 Vezi *Charon din Lampsacos*, fr. *2*, Fragmenta Historieoruitţ Qraecorum, vol. I, p. 32.

F. VANŢ-ŞTBI

Hellespont şi din Propontida până la Bizanţ (în toamna anului 498 î.e.n.). Din Cipru, revolta se extinse în Carla.

Aflând de incendierea Sardesului, Danus, lăsându-se înşelat, trimise pe Histiaios în lorica (cap. CV-*CVII).*

În primăvara anului următor (în 497 î.e.n.), perşii începură acţiuni de pedepsire a răsculaţilor. Ei îi atacară mai întâi pe ciprioţi şi îi înfrbiseră lângă oraşul Salamina din Cipru (cap. CVIH-CXV).

Perşii concentrară atunci la Sardes o oştire nouă sub comanda a trei generali – Daurises, Hymaies şi Otanes –, în afară de Artaphernes, Acesta porni cu oaste ca să pedepsească pe ionieni şi oraşele, din Hellespont, din Propontida, din Eolida şi din Carla. În Hellespont, Daurises cuceri Dardănos, Abydos, Per cote, Lampsacos şi Paisos (în

497 î.e.n.; cap. CXVII). În Carla s-au dat lupte grele pe malurile râului *Marsyas (în toamna anului 497 î.e.n.) şi la Labraunda (în vara anului 496 î.e.n.), unde perşii au ieşit învingători, precum şi la Pedasa (în toamna lui 496 î.e.n.), unde carienii au cauzat înfrângerea trupelor regale; carienii n-au depus armele până în 494 î.e.n. (cap. CVI-CXXII) 1.*

În lon-ia şi în Eolida, pe care. perşii le-au izolat dinspre nord şi dinspre sud, Artaphernes şi Otanes recuceriră grabnic oraş după oraş.

Veştile înaintării victorioase a oştirii persane îl descurajară pe Aristagoras care, lăsând Miletul în seama unui oarecare Pythagora% se refugie cu o *ceată de oameni spre Myrkinos, dar fu atacat pe drum de traci şi omorât (la sfârşitul anului 496 î.e.n.; cap. CXXIII-CXXVI).*

Luptele nu încetară cu moartea lui Aristagoras, ci se prelungiră până prin 495 î.e.n. Cam în această vreme sosi şi Histiaios de la Susa la mare, cu gândul să reia cârma Miletului, după o captivitate de doisprezece ani. La Sardes (primăvara anului 493 î.e.n.), Artaphernes îi arată multă neîncredere. Temându-se de complicaţii, el nu zăbovi pe drum şi plecă noaptea pe furiş în Ionia, unde puse la cale intrigi la

1 Vezi St crai o, XIV, 2, 23, p, 659; vezi şi W.W. H o w – J. Wells, *A commentary ori Herodotos*, Oxford, 1912, vol. II, p. 64; G.B. Griuody, *The great Persian war and its preliminary*, Londra, W01, <*p*. 111 îi urm.

— Un oraş ipe *7 Î*, «pune Herodot, în caip. CXVII al acestei cărţi.

— Vezi G.B. Grundy, op. cit., p. 116.

NOTIŢA istorică, cartea a V-a

Milet, Chios, Mytilene (cartea a VI-a, cap. I-V); milezienii însă, bucuroşi că au scăpat de tiranie, nu-l mai primiră la cârma cetăţii, El deveni un aventurier care se ocupă cu pirateria în apele Bizanţului, se amestecă în diverse conflicte locale şi sfârşi prin a cădea prins de oamenii unui pers, cu numele Harpagos, pe câmpia Calcos, de unde fu dus la Sardes şi crucificat de Artapbernes

(primăvara anului 493 î.e.n.; cartea a VI-a, cap. XXVI, XXVIII-XXX) L Dintre toate cetăţile greceşti care s-au răsculat, Miletul şi-a atras cea mai mare duşmănie din partea perşilor. În primăvara anului 494 î.e.n., perşii porniră asediul Miletului şi dinspre mare, şi dinspre uscat, Ionienii... – decişi să – apere-Miletul. îi aşteptară pe Perşi cu oştirea de uscat Ungă Mycale, iar cu flota, în faţa Miletului, lângă (insula Laae (cartea a TfvT-a, cap. VI-VIII). Spiritul revoluţionar nu-i mai stăpânea însă în aceeaşi măsură pe ionieni. Disciplina pe care le-o cerea Dionysios din Bocea li se părea o corvoadă de nesuportat, întinşi la umbră, ei jură luaţi prin surprindere de perşi şi suferiră o grea înfrângere la Lade (în 494 î.e.n.; cartea a VI-a, cap. IX-XII). Rezistenţa pe care o mai opuneau ionienii era zadarnică; în vara anului 494 î.e.n., Miletul căzu în numite perşilor, milezienii fura masacraţi, femeile şi copiii – strămutaţi la gurile Tigrului1 2. (cartea a VI-a, cap. XVIII-XX). Perşii supaseră treptat insulele Chios, Lesbos, Tenedos. În învălmăşeala evenimentelor care se succedau cu paşi repezi, Miltiades, tiranul Chersonesului, ocupă de la perşi insulele Lemnos şi Imbros; urmărit apoi de perşi, el fugi în Trăda. În vara anului 493 î.e.n., căzură sub perşi ultimele cetăţi răsculate din Asia (cartea a V-a *cap. XIX, XXXI, XXXIV, XL şi urm., CIV, CXVII şi urm.). Astfel se încheie fără reuşită revolta Ioniei, care a dat totuşi de furcă perşilor vreme de şase ani, provocându-le pierderea unei flote şi a doua oştiri's.*

1 Vezi G.B. Grund 7, *op. cit* „pp. 118 şi urm., 138 şi urm.

2 Despre sărăcia Miletului din vremea aceea, vezi E. Cavaignac*, 7 rhor d'Albenes,* nr. 7, p. 40.

8 Pentru revolta Ioniei, vezi G. Glotz, *Histoire ancierme* (Histoire gracque) II, Paris, 1938, cap. ÎI şi III, p. 19 şi urm.; Lenschau, *Zur Geschichte Ioniens*, „Kilo", v. XIII, 1913, p. 175 şi urm. 5 P. Roussel, *La Grace et l'Orient des gnerres midtqu.es à la conquête romaine,* coli. „Peuples et Civilisations", vol. II, 1928, p. 58 şi urm.

F. VANT-STEF

Kpg-jpatru cărţi, cu toate că de data aceasta Mistuit mai apropiate de autor, apar şi în WSW! ţ:? „T de digresiuni şi detalii mai mult sau Jltt Je de evenimentele principale. Cele mai ample Wdiâacest fel privesc istoria Spartei (cap. XXXIX istoria Atenei [cap. LV-XCVI), cele două Wwene care au cunoscut o mare înflorire în preajma genelor medice şi care aveau să joace un rol de seamă aceste războaie. Ambele paranteze sunt introduse prin apariţia lui Aristagoras în cele două cetăţi după ajutor. Pentru că Ig. Sparta, Aristagoras-se adresă regelui Cleomenes, Herăddiarată naşterea lui Cleomenes, dubla căsătorie a lui Anaxândrides, urcarea pe tron a lui Cleomenes şi consecinţele ei, soarta lui Dorieus (cap. XLIV-XLVII). Atena e a doua cetate prosperă, a cărei putere este consecinţa alungării tiraniei (cap. l); legat de această cottstatare, se vorbeşte despre îndepărtarea Peisistratizilor (cap. LV-LVI, LXII-LXV), despre reforma lut Cleisthenes (cap. LXVI); se relatează de asemenea despre încercarea lui Cleomenes de a reinstaura pe îsagoras tiran la Atena (cap. LXX, LXXII, LXXIV-LXXV), despre victoriile atenienilor asupra beoţienilor şi a calcidienilor (cap... LXXVII), încercarea Spartei, de a introduce tirania la Atena (cap. XC-XCI).

O altă digresiune priveşte duşmănia dintre Atena şi Egina pe vremea revoltei Ioniei (cap. LXXXII-LXXXV – lâl), digresiune justificată de Herodot prin necesitatea unirii tuturor elenilor, ameninţaţi deopotrivă de acelaşi duşman, persul (vezi cartea a VII-a, cap: CXLV). Capitolul XCII din cartea a V-a constituie de asemenea o amplă paranteză asupra dominaţiei Kypselizilor de la care corintienii au avut mult de pătimit. Printr-un fir slab se leagă de restul povestirii şi paranteza despre faptele lui Cleisthenes din Sicyona (cap. LXVII-LXVIII), strămoşul lui Cleisthenes din Atena.

Pasajul cel mai puţin justificat, în care Herodot face digresiune de dragul digresiunii, îl constituie prezentarea ori-A. Hauvette, *Herodote et les îoniens*, în „Revue des tu des ştec<jues”, vol. I, 1888, p. 256 şi urin. Pentru

cronologia revoltei ioaiene, vezi R.W. M ac a n, *The chronology of the Jonian revolt în Herodotus Books*, IV-VI, vol. II, Appendix V, Londra, pp. 62 – 70; G. B u s-o 11, *Griechische Geschichte*, Gotha, 1893 – 1904, vol. II, p. 26, n. 1.

NOTIŢA ISTORICĂ. CAJtTBA A V-A

ginii gephyrienilor, pretinşii ucigaşi ai lui Hipparchos – de al cărui vis în legătură cu moartea sa leagă Herodot paranteza. Pentru a vorbi apoi de trepiedele văzute de istoric în templul din Theba şi pe care figurau trei inscripţii cadmeene, el amplifică digresiunea arătând că gephyrienii sunt fenicieni veniţi împreună cu Gadmos, cărora li se datorează introducerea scrierii în EILda (cap. LVII-LXI).

*

După cum s-a arătat anterior, partea din Istorii *care cuprinde capitolele XXVIII-CXXVI din cartea a V-a şi capitolele I-XLII din cartea a VI-a reprezintă expunerea revoltei care a bântuit Ionia în decursul anilor ’499 – 494 î.e.n. Deoarece pentru această mişcare de eliberare din istoria Greciei antice singurul izvor de seamă îl constituie Herodot, este firesc să ne punem întrebarea1 dacă a reuşit autorul războaielor medice să înţeleagă cauzele adânci ale revoltei care a constituit începutul ostilităţilor dintre greci şi perşi; dacă i-a redat corect fizionomia şi a fost în stare să judece şi să aprecieze cum se cuvine faptele.*

Cel care citeşte revolta Ioniei cu atenţia îndreptată numai asupra momentelor celor mai bătătoare la ochi este tentat să considere aventura celor doi greci ambiţioşi şi intriganţi, Aristasoras şi Hecataios. cauza principală rare. ar fi determinat, după Herodot, declanşarea acestei mişcări. Într-adevăr, din Istorii – rei Fseltmped-*fâjdzd-că-Arisnt-Wcts Zt ridicat Ionia la revoltă, deoarece se temea de răzbu*narea *perşilor pentru că i-a antrenat în expediţia fără succes împotriva naxienilor* îşi *că Histiaios, socrul său, i-a trimis semn de răscoală numai pentru a scăpa din captivitatea de la Susa. Ambii pornesc la acţiune şi ian hotărâri fără o deliberare prealabilă în interiorul obştii,*

ceea ce lasă impresia că acţiunea lor a constituit inima întregii mişcări. Dar o lectură mai adâncă a Istoriilor *fereşte pe cititor să cadă într-o astfel de greşeală. Dacă Herodot a prezentat aceste două personaje ca având rol important în desfăşurarea evenimentelor din Ionia acelei vremi, dacă a socotit că imboldul care le mâna*

1 Împreună cu A. Hauvette, *Herodate, historien des gt-rres mediqnes*, Paris, 1894, p. 205 fi urm.

Înainte a fost interesul personal (Aristagoras, să aibă putere asupra insulei Naxos; HistiaiosJ să revină Ut cârma Miletului), el a întrezărit adevărul. Aceasta nu înseamnă însă că Herodot vede în faptele celor doi aventurieri motorul răscoalei. Tot el prezintă şi spiritul de revoltă care stăpânea masele ioniene din acea vreme; lachemarea lui Aristagoras, toate cetăţile şi-au izgonit tiranii şi s-au înrolat în oaste (cap. XXXVII, XXXVIII), ceea ce nu s-ar fi întâmplat în cazul când masele n-ar fi fost stăpânite de odorinţă fierbinte de libertate, chiar dacă această chemare ar fi lansat-o un personaj mult mai înzestrat cu calităţi de conducător decât Aristagoras. Mai mult, Herodot lasă să se întrevadă minciuna celor doi tirani când vorbeau despre *libertatealoniei şi aduce elogii libertăţii, arătând avantajele ei (cap. LXXVIII).*

O altă cauză care lasă impresia, la Herodot, că a determinat pe perşi să întreprindă acţiunea de pedepsire a ionienilor, şi în special aatenienilor, ar fi incendierea Sardesului – care a provocat mânia înverşunată (cap. CV) a

„Lui Darius de a pedepsi Atena. Există lucrări moderne1 care îi aduc lui Herodot reproşul că expediţia împotriva Sar desului n-a avut în ochii perşilor importanţa acordată în Istorii. *Într-adevăr, atenienii sprijină, dar nu iniţiază. această acţiune, ei execută, şi nu comandă, iar focul s-a aprins în Sardes întâmplător, deşi perşii nu aveau de unde cunoaşte acest amănunt. Deci, ei nu merită să fie pedepsiţi înaintea celorlalţi greci. Mai mult, de la incendierea Sardesului (498 î.e.n.) până la pedepsirea Atenei şi a Eretriei (490 î.e.n.) s-a scurs pred multă vreme*

ca să fi putut dăinui până atunci această mânie şi preocupare a marelui rege. Dar Herodot nu prezintă mânia lui Darius şi scena cu sclavul care-i aducea aminte de Atena (*cap. CV*) *ca fapte determinante, ci numai ca versiuni; el redă, aşa cum are obiceiul, tot ce a aflat în legătură cu aceasta, dar, când nu-şi asumă răspunderea, ceea ce se întâmplă şi în chestiunea discutată, redă faptul sub forma* yeroa, „*se spune. Chiar dacă ajutorul atenian* (*20 de vase*) *a fost, poate, preponderent în campania despre care vorbim, chiar dacă perşii n-auvăzut*

1 Vezi M.H. Welzhofer, *Zur Geschichte der Peiserkriege*, în „Neue Jahrbticher", CXLI, 1891, pp. 145 – 159 etc.

notiţa istorică, cartea a V-a *cu ochi buni încălcarea imperiului lor de locuitorii celuilalt continent, participarea ateninilor n-a putut fi pentru pezţi decât un pr2TTdh-plnd-lor-c-zcoaxopire: „în legătură cu OcMftâTA". Hauvette1 spune că, în expunerea cauzelor expediţiei generalului pers Datis, se remarcă la Herodot trei motive prezentate sub formă de gradaţie: cuvintele sclavului2, prezenţa Peisistratizilor care îi aţâţau mereu pe perşi contra Atenei ţi* dorinţa, Ji. ii-Da. ims de a supune toate cetăţile greceşti care nu i-au primit încap „ăiarhinaţia (*cartea a VPăţ*-e%*p*. – *XCIV*) *şi înrnul Ysie 6 poveste* *, *al doilea – un pretext* (-rep6<pa<n. c) *ţi abia al treilea constituie cauza adevărată. Într-adevăr, pertii. Înaintând spre Ellada – au supus totul în cale.* Şi nu *se ştie dacă s-ar fi oprit aici, în cazul când războaiele cu grecii le-ar fi conferit lor steagul victoriei.*

rPrin urmaze-Merod & *t-tt-cttnosett*te-*chiardacă nu a înţeles în toată projunzimgO-Jor, cauzele care au împinspe grecii iofââent-sa se răscoale ţi pe perşi să atace Ellada; pe primii i-a tniboldit dorinţa de libertate, pe ultimii – tendinţa politicii lor de a îngenunchea lumea întreagă cunoscută pe atunci.*] – *Cât priveşte expunerea propriu-zisă a răscoalei, Herodot, după cum e ţi firesc pentru vremea aceea, nu a creat o lucrare ştiinţifică, în care să figureze evenimente strict istorice, nu a reuşit să redea toată amploarea mişcării şi să scoată în lumină momentele*

mai de seamă; el nu a cuprins întreaga mişcare, de aceea adeseori, fapte importante apar redate sumar ţi simplist, ţi altele, de amănunt, capătă importanţă nemeritată. Astfel, de pildă, luptele care s-au *dat în Cipru sunt reduse la proporţiile acţiunii unui singur conducător al revoltei, Onesilos (cap. CIV-CXV). Se spun foarte puţine cuvinte despre victoria flotei ioniene în apropierea Ciprului (cap. CXII). Ba, uneori, se omit acţiuni importante, ca victoria navală a ionienilor lângă coastele Pamphyliei, care a avut loc înainte de asediul Sardesului.*

1 A. Hauvette, *Herodote, bistorien... p*. 211.

8 Vezi cartea a V-a cap. CV.

— O anecdotă care circula pe vremea lui Herodot şi înainte de el; desp Re ea pomeneşte şi E s h i 1, *Perşii*, vs. 824.

fapt pe care Plutarh1 i-l reproşează istoricului nostru. Unele pasaje par să conţină elemente inexacte sau cel puţin exagerate, cum ar fi, de pildă, scena dintre Aristagoras şi Cleomenes, urmărirea regelui până în palatul lui şi încercarea de a-l momi cu bani (cap. XLIX-LI). Alte detalii sunt contrazise de logică, cum se întâmplă în relatarea eşe-cului expediţiei lui Aristagoras contra naxienilorgeneralul pers Megabates a trădat campania – zice Herodot –, totuşi a participat şi a stat şi el încă patru lunila asediul Naxosului (cap. XXXIII). Probabil, conflictul s-a produs spre sfârşitul asediului, şi nu înainte de a începe.

Herodot, chiar dacă nu a izbutit să redea imaginea re –, voltei în toată amploarea ei şi cu toată exactitatea cu care s-a desfăşurat – fapt explicabil prin mijloacele de lucru de care dispunea –, a compus o monografie a revoltei în care figurează evenimentele cele mai importante şi multe detalii interesante, monografie care constituie până azi singurul izvor de seamă pentru acest episod din istoria Greciei antice. Ceea ce trebuie să mai precizăm este faptul că Herodot, în tot balastul de fapte, a văzut firul călăuzitor

şi şi-a făurit o imagine de ansamblu asupra revoltei, apropiată de realitate.

Cât priveşte aprecierea făcută de Herodot asupra răscoalei, se impun de la început două observaţii, una în legătură cu felul în care a privit autorul Istoriilor *rostul revoltei şi a doua, referitoare la modul în care judecă el pe „barbaria.*

*Herodot nu a privit cu ochi buni răscoala, ci a dezaprobat-o, şi nu ci dată a răbufnit, sincer în credinţa lui, că ionienîi s-au răsculat dintr-o „vinovată nechibzuinţă a 2. G. Glotz, referindu-se la această opinie a lui Herodot despre răscoala Ioniei, susţine că istoricul nostru a fost rău informat şi ostil când a considerat rebeliunea o greşeală. Venitul Ioniei provenea din negoţul făcut în Pontul Euxin. De aceea, ocuparea Bizanţului de perşi constituia pentru ionieni o lovitură mortală. Pe deasupra, pe ei îi nelinişte a concurenţa feniciană care îndepărta tot mai mult produsele Ioniei 1 * 3*

1 P1 «t ar h, *Despre reaua-credinţa a lui Herodot* (Hepl HpoSorou xaxo7) S-soce), 24.

3 Cartea a V-a cap, CXXIV; cartea a VI-a, cap. III, XCII.

de pe piaţa mediteraneană. La acestea se mai adăuga, eşecul din Sicilia. De aceea, conchide „Glotz, recucerirea Bizanţului şi a Ciprului de la perşi, dohândirea libertăţii au constituit motivele care i-au împins pe ionieni la revoltă. Insuccesul revoltei se datorează proastei pregătiri; ionienii n-au făcut o alegere potrivită nici în privinţa momentului, nici a conducătorilor 1.

Dar ar fi greşit să i se reproşeze lui Herodot, ionian de obârşie, care, pe deasupra, a cunoscut la *Atena aplicarea unor înalte idei democratice de care s-a înflăcărat, că ar fi nutrit sentimente potrivnice intereselor propriului său p o porf că nu ar JT dorit libertatea patriei sale. Întreaga lui Tipera nu este altceva – 3 ecă un omagiu adus poporului elen, care s-a aruncat cu îndrăzneală eroică în război, ca să se măsoare cu un duşman cu mult*

*mai numeros, numai pentru a-şi apăra libertatea; el laudă peste tots democraţia care asigura. egalitatea în drepturi printre cetăţeni (*îroj-yopb) } *şi condamnă tirania Herodot este potrivnic numai „revoltei11 cZtor dqL.ininganţi „carertu au urmărit libertatea Ioniei, ci interesele lor personale; aşa se explică şi aprobarea de către Herodot 1 2 3, uimitoare de altfel ţinând seama de disensiunea 4 * de până acum, a opiniei lui Hecataios din Milet, care recomanda concetăţenilor săi multă prudenţă înainte de revoltă.*

Herodot priveşte revolta prin prisma celui care i-a cunoscut urmările, care a regretat vărsarea de sânge zadarnică, în sensul acesta trebuie să-l înţelegem pe Herodots.

„Barbarii" şi în special perşii, duşmanii înfricoşători ai Elladei, apar la Herodot – contrar tradiţiei logografilor de a ridica în slavă neamul propriu şi de a defăima pe potrivnic – ca adversari de temut6, conştienţi de valoarea lor militară 7 şi stăpâni relativ înţelegători 8. După înăbuşirea

1 G. Glotz, *Histoire ancienne*, p. *19*.

2 De pildă, în cartea, a V-a cap. LXXVIII; cartea a III-a, cap. LXXX.

— Vezi cartea a V-a cap. XXXVI.

— Vezi, de pildă, cartea a II-a, cap. CXLIII.

— A. H invette, *Herodote, historien*... p, 205 şi urm.

6 Vezi cartea a VI-a, cap. CXII! grecii se temeau şi de aspectul lor.

7 Vezi cuvintele adresate de Mardonios lui Pausanias şi spartanilor, cartea a IX-a, cap. XLVIII.

8 Nu o (dată i-au iertat pe cei care le-au făcut cândva bine, apoi au greşit; vezi, în /legătură cu Histiaios, cartea a VI-a, cap. XXX.

revoltei, Artaphernes a adus unele modificări în rânduiala treburilor obşteşti ale Ioniei, despre care Herodot spune că erau „foarte folositoare pentru ionâeni"

f, *la atare, condiţia supuşilor apare la Herodot suportabilă. Mai mult, în prezentarea evenimentelor desfăşurate în cadrul revoltei, Herodot nu o dată critică defectele concetăţenilor săi. De pildă, în lupta de la Lade, ionienii au părăsit corăbiile şi s-cţu aşezat la umbră, nedisciplinaţis. De aceea, Plutarh, în lucrarea sa* Despre reaua-credinţa a lui Herodot, *îi reproşează istoricului dispreţuirea3 ionienilor şi aprecierea „barbarilor". De pildă „*în c*ampania* S*ar* d*esului (*cap*. C), v*i*ctoria* g*recilor e* d*iminuată* ş*i* i*ronizată;* iz*bânda* f*lotei* io*niene* î*n* ap*ropierea* C*iprului e* p*rea* s*umar* t*ratată (*ca*p. C*XÂI); v*i*ctoria navală* d*in* a*pe*le* P*amphyliei e* t*recută* s*u*b t*ă*cere (*P1 u t ar e h, *op. cit*. În loc. cit.); în *schimb* s*u*nt* me*nţionate* t*oate înfrângerile* s*u*ferite 4*.

Într-adevăr, lumina mereu favorabilă în care îi prezenta Herodot pe perşi şi critica făcuta adesea ionienilor au putut provoca unui elen din antichitate, ca lui Plutarh, multă indignare. Dar azi, când avem la dispoziţie alte mijloace de a judeca o lucrare, ne dăm seama că Herodot îi prefera pe greci „barbarilor K – în această privinţă nu încape îndoială –, dar recunoştea atât defectele grecilor, cât şi părţile pozitive al e—ffbarh arilor". Asemenea atitudine, departe de a menta reproş, constituie o trăsătură pozitivă. În afară de aceasta, Herodot s-a preocupat permanent de găsirea adevărului; în culegerea datelor, el este un eclectic; informatorii însă nu totdeauna au fost de mâna iniţi, iar alţii au exagerat faptele de vitejie proprii, nesacotindu-le pe ale celorlalţi. Astfel multe pasaje îşi găsesc explicaţia cercetând sursa lor.

O privire de ansamblu referitoare la relatarea revoltei ioniene duce la concluzia că Herodot a întrezărit cauzele adevărate ale revoltei şi a înţeles bine acţiunile aşa-zise de pedepsire întreprinse de perşi; el a reuşit să redea fizionomia revoltei şi a încercat să judece faptele corect, urmărind să descopere adevărul. Dacă uneori apar anecdote şi reflecţii 1

1 Cartea a VI-a, cap. XLII.

1 Ibidem, cap. XII.

— Despre flecăreala ionienilor, vezi cartea a V-a cap. XCVII.

— Vezi cartea a V-a cap. Cil, CXVI, CXX.

notiţa istorică, cartea a V-a *morale acolo unde ne-am aştepta la date precise ţi la relatarea unor fapte de arme, acest lucru este explicabil pentru nivelul de atunci al ştiinţelor, în general, şi al mijloacelor de informaţie, în special*.

Ca să-l înţelegem corect pe Herodot şi atitudinea lui faţa de evenimentele expuse în această parte a Istoriilor, *este necesară o cercetare oricât de sumară a izvoarelor1 cărţii a V-a*.

? *UPupă concluziile la care au ajuns cei ce au studiat opera lui Herodot cartea a V-a a avut ca izvor de documentare în primul rând informaţiile pe cale orală culese cu ocazia călătoriilor lui Herodot prin cetăţile şi insulele Elladei, sau aflate din istorioarele care circulau în toată lumea elenă de atunci.*) *Au existat probabil şi unele izvoare scrise, dar de mai mică importanţă*. O *asemenea sursă a fost, desigur, xspoixd, poate opera vreunui logograf ionian, ca Charon din Lampsacos, Dionysios din Milet sau Skylax din Caryanda. Deşi nu se ştie precis dacă Charon din Lampsacos a scris înaintea lui Herodot, semnalăm un fragment important păstrat de la acest logograf ionian, fragment în care se vorbeşte despre asediul Sardesului*:

AS-Tivaâoi Şi *ztxoos* rpi-pseri sât Xsutfav s7 ulxoop-crovtei; toic, „Iojeti. Kal *ele,* Sapăei-Icâpaâeiicavão xal SIXov *rb. nepl* Sipăsiq KTtavâa, fov *tslxoih*; tou făaat XY) ou.

Taura Şi 7 ţo (r] ca JTE (î e7 cavaxcopoijci sle; Mtăv} Tpv (*fr. 2 Müller – ÎO Iacoby*).

„Atenienii au-plecat cu 20 de trireme să dea ajutor ionienilor; şi au pornit expediţie împotriva Sardesului şi au cucerit toate din jurul Sardesului, cu excepţia zidului palatului regal; după ce au săvârşit acestea, se înturnară la Mileta.

Herodot a avut la dispoziţie şi lucrarea lui Skylax

(*probabil din Caryanda*) *intitulată* T< & xa/ra *vbv* „Hpax Xetă nu 1

1 Vezi pentru izvoare M. Nits de *Vber Herodots Quellen ţiir die Geschichte der Perserkriege*, „Rheinisches Museum”, XXVI.

f A. Hauvetce, *Herodote, historitn*... Paris, 1894; G. Glotz, *ap. cât*., cap. I, II, III; R.W. M ac a n, *The chronology of the Ionian revolt* în *Herodotus Books*, IV-VI, vol. II, Appendix V, Londra; N. Wecklein, *Ober die Tradition des Perserkriege*, München, 1876; P. Rouissel, op. cit. j, P li. E. Leg rând, *Herodote „Histoires*, V, Paris, 1945, *Notice*, p. 3 ă şi urm.

F. VANT-ŞTEF

râiv MuXctoce Sv (3 amXia CEvenimentele din vremea lui Heracleides, regele mylasienilor), *lucrare citată de Suidas, importantă pentru istoria Cariei. Au mai existat cu siguranţă diferite tratate genealogice ţi arhive ale familiilor nobile, care au căutat să consemneze isprăvile membrilor săi, faptele eroice ale vreunui strămoş.* În *asemenea documente particulare, Herodot a putut găsi şi unele date de importanţă generală, privind istoria neamului. Un astfel de document trebuie să fi întâlnit Herodot în casa Alcmeonizilor, de pildă, a cărei apărare plină de elogii lasă să se întrevadă limpede provenienţa (cap. LXVI). Azi, din păcate, nu avem posibilitatea sa apreciem măsura în care Herodot s-a servit de aceste izvoare scrise pentru redactarea părţii din* Istorii *pe care o cuprinde cartea a* V-a *deoarece documentele enunţate mai sus nu ne-au parvenit. Unii autori antici, ca* P 1 u t ar h, Despre reaua-credinţă a lui Herodot, *20*, Te r tu 1 i-a n, De anima, *46*, Dionysios din Halicarnas, Ad Pompeium, *3*, *acordă foarte mare importanţa acestor izvoare, diminuând astfel meritele lui Herodot1. De fapt, pentru autorul* Istoriilor *erau insuficiente izvoarele scrise de care dispunea; ele au fost cu siguranţă nişte cronici aride şi seci care nu puteau satisface curiozitatea lui, nevoia pe care o simţea de a crea o operă istorica-literară, un fel de roman, cu oameni, popoare şi ţări, a căror evocare incintă*

şi azi pe cititor. Numai informarea la faţa locului, cutreierând meleagurile despre care vorbeşte şi culegând prin viu grai de la localnici informaţii despre evenimente şi întâmplări transmise din generaţie în generaţie, a putut furniza lui Herodot un material bogat în care se împleteşte ştiinţa cu fantezia, seriozitatea cu anecdota. E de presupus că Herodot a vizitat toate ţinuturile EUadei despre care vorbeşte, ţinând seama de călătoriile extinse pe care le-a întreprins în întreg bazinul mediteranean; el a poposit, uneori mai mult, alteori mai puţin, în cetăţi ca Atena, Sparta, Corint, Sicyona, Theba Beoţiei, în insule ca Samos şi Chios, în ţinuturi greceşti ca Făcea, Caria, Cipru şi în Magna Craecia.

1 Vezi. şi I ac o b y, *Charon von Lampsacos*, în „Studi italiastii di filologia classica, XV, 19 – 38, p. *207* şi una.

motită istorica, cartea, a V-a

Astfel, incursiunea în istoria Atene (cap. LV-XCVI) şi relaţiile dintre Atena şi Sparâa fmvf la sosirea lui Aristagoras după ajutor (cap. LXIII-XCIII) au fost redate după. informaţii culese la Atena. Aţa se explică fala care împodobeşte la Herodot imaginea Atenei, ca şi gloria care încununează faptele ei de arme (cap. LV-XCVI). Egalitatea politică ateniană (cap. LXXVIII), înflorirea Atenei sunt prezentate ca o consecinţă a alungării tiranilor (cap, LXVI, LXXVIII); la Atena a aflat Herodot despre gephyrieni (cap. LVII), despre strămoşii lui Peisistratos şi despre izgonirea tiranilor (cap. LXV), despre reforma lui Cleisthenes (cap. LXVI, LXIX), despre intervenţia spartană în favoarea tiraniei (cap. LXXII, LXXIV, XC), despre conjuraţia lui Kylon (cap. LXXI), despre luptele de la Sigeion

(cap. XCIV-XCV) etc, Egineţii, duşmanii atenienilor, sunt văzuţi şi cercetaţi în general prin prisma ateniană (cap. LXXXI); în schimb, legenda despre cele două statui îngenuncheate ale Damiei şi Auxesiei (cap. LX XXVI) s-a plăsmuit cu siguranţă în Egina.

La Sparta-Herodot a cules informaţii despre vizita lui Aristagoras la regele Cleomenes (cap. XLIX), iar de la lacedemonieni, care au rămas celebri pentru conciziunea

vorbei, el a împrumutat dispreţul faţă de flecăreala ionienilor (*cap. XLIX-LII*). *De asemenea, mimai* o *sursă spartană a putut vorbi despre părăsirea ionienilor de către atenieni, după incendierea Sardesului* (*cap. XC VII*).

La Corint autorul Istoriilor *a aflat despre încercarea corintiem*lor – *Je a-l opri pe Cleomenes să reinstaureze tirania la Atena* (*cap. LXXV, XCII*).

*La Theba în Beoţia, Herodot a vizitat cu siguranţă tempt*ut-*i*ul *Poşeidon, cu care ocazie a văzut trepiedele cu cele trei inscripţii în caractere cadmeene* (*cap. LVIII-LXI*).

La Sicyona a aflat despre primirea peţitorilor Agaristei, fiica lui *Cleisthenes* (*cartea a VI-a, cap. CXXVI şi urm.*), *scenă asemănătoare cu cea din Odiseea lui Homer despre peţitorii Penelopei*; *tot acolo a cules informaţii despre templul şi venerarea eroului Adrastos* (*cap. LXVII*).

În timpul şederii sale îndelungate în Samos, a aflat Herodot despre intervenţia lui Aiakes, tiranul Samosttlut, făcută pe lângă perşi în favoarea răsculaţilor ionieni, în timpul bătăliei de la Lade (*cartea a VI-a, cap. XIII*); *un izvor*

F. VANT-ŞÂEF

samian trebuie să-i fi formulat lui Herodot justificarea trădării samienilor, care au dat bir cu fugiţii (*cartea a VI-a, cap. XUL*) *în timpul acestei bătălii. Tot izvor samian par să aibă capitolele VIII, în care se arată compoziţia flotei ioniene, şi IX-X, din cartea a VI-a, în care se relatează despre porunca dată de perşi tiranilor eleni de a merge fiecare în cetatea pe care a cârmuit-o să ceară pământ şi apă pentru marele rege.*

La Tocea Herodot a auzit despre Dionysios Faceanul, care a încercat să introducă în flota ioniană simţul disciplinei ţi al ordinii, ceea ce probabil ar fi înlăturat înfrângerea suferită în lupta de la Lade; *acest erou al Faceei a preferat să devină pirat decât să trăiască în patria sa îngenuncheată* (*cartea a VI-a, cap. XI-XII* şi *XVII**)...

Despre extinderea revoltei în Cipru şi în Carla, Herodot a cules informaţii colindând aceste locuri. În Cipru a aflat probabil despre *bogăţiile insulei, despre*

templele şi despre prinţii ei vestiţi, ca Philokypros, pe care îl celebrează Salon, spune Herodot (*cap. CX11I*). *Tot aici a auzit cuvântul* sigynos *cu sensul de „lance”* (*cap, IX*) *şi* despre *cinstirile pe care amathusienii i le acordau lui Onesilos ca unui erou* (*cap. CXIV*).

În Carla şi-a formulat Herodot elogiul adus carienilor în lupta cu Darius; ei au fost înfrânţi numai datorită numărului mare al adversarilor – specifică Herodot (*cap. CXIX*); *el citează şi nume de carieni, ca Pixodaros, fiul lui Mausolos* (*cap. CXVIII*), *şi Heracleides, fiul lui Ibanollis* (*cap. CEXI*), *oameni vrednici de cinste; în război, carienii au provocat multe stricăciuni perşilor* (*cap. CXXI*). *Probabil la Candys, în Mylasa sau la Labraunda, oraşe vestite ale Cariei, a aflat Herodot despre Dumbrava sfântă de platani a lui Zeus Stratios* (*cap. CXIX*), *despre cursa pe care au întins-o carienii perşilor* (*cap. CXXX*) etc.

Date pentru evenimentele cuprinse în cartea a V-a Herodot şi-a furnizat şi în sudul Italiei, unde a fost de mai multe ori şi unde, de altfel, îşi sfârşeşte şi zilele. Astfel, despre războiul dintre Sybaris şi Crotona, despre soarta 1

1 Herodot a văzut pe drumul de la Efes la Făcea basorelieful rupestra de la Carabei tvesc cartea a II-a, cap. Cili şi nota 367).

NOTIŢA ISTORICĂ. CARTEA A V-A

lui Dorieus sosh cpe aceste meleaguri* (*cap. XLII*), despre *isprăvile lui Philippos, jiul lui Butakides, Herodot a auzit în aceste colonii greceşti din Italia* etc.

Hn afară de presupunerea neîndoielnica asupra călătoriei lui Herodot prin locurile în care se desfăşoară evenimentele cărţii a V-a *însăşi expunerea acestei, părţi a* Istoriilor *scoate în lumină caracterul popular şi deci sursa orală care stă J qHuiz-fi: jâmdgmea lui H.iştu Kos – cdrşv Eear-lwrvlirtstăgoras sunt asemenea unor eroi populari, la care se admiră isteţimea dusă până la vicleşug şi aventura.*

Insuficienta precizare cu privire la locuri, persoane şi date constituie un argument preţios în *favoarea tradiţiei orale. Exista nume proprii fără patronim; aşa,* de pildă, *numele lui Melanthios* (*cap. XCVII*), *Hermophăntos* (*cap.*

XCIX), Eualkides (cap. Cil) şi altele. Expunerea unor evenimente se face adesea sumar, fără date precise şi fără. prea multe amănunte (de exemplu, cap. XCVII şi urm.), ceea ce se întâmplă în cazul transmisiei prin viu grai. În afară de acestea, însuşi Herodot precizează adeseori provenienţa datelor, sub formula w? < + >v §r; ol A & t} vouoi Xiyoxxst. (cap. LXIII), aşadar, după cum spun atenieniiw, <! >e A «R.eSată. bvtoiAYoutn (cap. XLIX), „după cum spun lacedemonieniia; ep? jixee; Myou Gt, (cap. X), „după cum relatează traciietc. Prin urmare, se poate afirma că majoritatea datelor pe care le găsim în cartea a V-a a Istoriilor lui Herodot au fost culesej & MMXSA orală pe unele te = ă-ăflat Herodot în Ionia, poate chiar în Haâfcarnas, pe altele, în timpul călătoriilor sale prin ţinuturile Etladeiel s-a informat de la particulari, de la preoţi, de la persoane oficiale şi, cu un cuvânt, de la oricine a fost în stare să-i povestească ceva vrednic de luare-aminte...

Ca ultime observaţii, se constată că elementele descriptive, geografice şi etnografice, care precumpănesc în prima parte a Istoriilor, ocupa foarte puţin loc în compoziţia cărţii a V-a zn favoarea elementelor narative. Acest fapt este de altfel explicabil; ţinuturile1 şi popoarele îndepărtate, pentru ieşi sunt cunoscute vag, apar în fantezia oamenilor în lumină de basm, în vreme ce locurile şi neamurile mai apropiate în spaţiu şi în timp, fiind cunoscute mai bine, nu suscită în aceeaşi măsură curiozitatea. În acest ţel, câmpul de acţiune al evenimentelor expuse în cartea a V-a fiind în mare

F. VANT-ŞTEF

t v parte Ellada, Herodot nu stăruie asupra unor lucruri cunoscute grecilor. Misiunea sa este de această dată să prezinte cititorilor, cât mai adevărat cu putinţă, conflictul dintre greci şi „barbari*, pentru ca faptele de vitejie ale neamului să-şi capete, prin intermediul operei sale, nimbul nemuririi. Printre puţinele pasaje care conţin detalii... seagratice şi etnografice se numără descrierea aşezărilor lacustre de pe lacul Prasâas (căjr XVT), a Căii

*Regale cu popasurile îi hanurile ei (cap. HTIJ; tot" elemente gedgfdftce-cu*prind *capitolele IV-VIII, în care se redă întinderea Macedoniei Puţine sunt* şi *observaţiile etnografice*; *astfel, în cap*. *XLIX, sunt enumerate neamurile pe la care trebuie să treacă cel ce are de parcurs drumul din lonta până la Susa, reşedinţa marelui rege*; *despre obiceiurile tracilor se dau amănunte în cap*. Îl *şi urm*.

Interesat permanent de curiozităţi şi de întâmplări neobişnuite, lui Herodot nu-i scapă ocazia să prezinte unele scene anecdotice despre *care ştie că vor trezi interesul cititorului*. *Astfel lovitura îndrăzneaţă a lui Alexandrois, fiul lui Amyntas, regele Macedoniei, care a ucis solia lui Darius sosită ca să ceară pământ şi apă, putea să satisfacă sentimentul patriotic elen*. *Acest pasaj are şi o valoare apologetică*; *Herodot caută şi în altă parte să-l prezinte pe acest rege macedonean, care, în timpul războaielor cu perşii, s-a aflat în tabăra duşmanului, ca pe un elen ataşat neamului său, care numai de nevoie lupta alături de perşi şi care, pe ascuns, uneltea împotriva lor* (*cap*. *XXI, XLIV şi urm*.). *Un alt exemplu de anecdotă oferă cap*. *XXV, în care se relatează păţania lui Sisamnes, tatăl viitorului comandant de oşti Otanes*; *pentru sentinţele nedrepte pe care le-a dat în calitate de judecător, Sisamnes a fost condamnat la moarte, iar din pielea lui s-a îmbrăcat*. *scaunul judecătoresc pe care a stat şi care i-a fost arătat lui Otanes înainte de a porni unde îl mâna datoria noii slujbe*. *Relatarea bătăliei dintre perintbieni şi peoni are de asemenea un caracter anecdotic*; *peonii, mai slabi decât perinthienii, au ieşit totuşi biruitori, pentru că, ascultând de povaţa unui oracol, au atacat pe potrivnici în momentul în care aceia intonau peanul, deci pe când le rosteau 1*

1 Herodot prezintă Macedonia întinzându-se până la muntele D750 ros (cap. XVII) „cum era pe vremea lui, dar nu era în perioada care a urmat expediţiei scitice; Alexandros, fiul lui Amyntas, i-a lărgit hotarele spre est până la Axios.

NOTIŢA ISTORICĂ. CARTEA A V-A

numele (cap. 1). Acest pasa} conţine şi o dificultate cronologica: Perinthul este o colonie sarniana întemeiata la începutul secolului al VI-lea î.e.n., vreme în care peonii de pe valea Strymonului nuerau încă vecini cu perinthienii; deci, bătălia apare neverosimilă.

În concluzie, conţinutul cărţii a V-a *deşi sumar uneori, redă cu deosebită putere* de *evocare una dintre cele mai mari revolte ale Greciei antice, revolta Ioniei, care a constituit semnalul dezlănţuirii puhoiului pers asupra Elladgi.*

I Perşii1 pe care îi lăsase Darius în Europa sub comanda lui Megabazos au supus, dintre seminţiile Hellespontului, în primul rând pe perinthieni2, care nu voiau să se închine. lui Darius şi – care, înainte vreme, fuseseră greu obidiţi de peoni8. Într-adevăr, un orac-o al zeului4 i-a îndemnat pe peonii de pe valea Strymonului5 să pornească cu oaste împotriva perin-thienilor şi să-i atace, numai daci. perinthienii – din linia vrăjmaşă au să-i strige pe nume, dar, dacă n-au să-i strige, să nu-i atace; peonii au făcut întocmai. Astfel perinthienii, aşezaţi în linie de bătaie la marginea oraşului, avură de înfruntat, în urma provocării, o întreită luptă corjj la corp – s-au încăierat atunci om cu om, cal cu cal 6, câine cu câine. Cum în primele două bătălii ieşiseră învingători perinthienii, când, bucuroşi, ei începură să intoneze peanul7, peonii înţeleseră că acesta este oracolul şi vorbiră între ei: „Acuma se pare că ni se împlineşte prorocirea, de-acuma las pe noi!” Astfel, peonii se năpustiră asupra perinthienilor care cântau peanul, le pricintiiră 6 mare înfrângere şi lăsară doar câţiva dintre ei în viaţă.

II Aşa s-au petrecut faptele săvârşite înainte vreme de peoni.

Dar acum, cu toate că „perinthienii – se dovediră oameni curajoşi pentru ddbândirea libertăţii lor, perşii şi Megabazos i-au înfrânt prin numărul lor mare, După ce Perânthul a fost – subjugat, Megabazos îşi conduse oştirea de-a lungul Traciei, cucerind pentru rege oraş după oraş şi

pe fiecare din neamurile aşezate în acele/părţi. Căci aceasta a fost porunca – lui Darius: să supună Tracia. III

III După indieni, neamul tracilor este cei mai mare8 dintre* toate popoarele; dacă ar avea o singură conducere9 şi ar fi – uniţi în cuget, ei ar fi, după părerea, mea, de neînfrânt şi cu mult cei mai puternici – dintre toate seminţiile pământului. Dar unirea lor e cu neputinţă şi nu-i chip să se înfăptuiască, de aceea sunt ei slabi. Tracii poarta m-ulte nume i0.

HBRODOT

Cocs, care nu era tirani ci un om de rând, ceru să fie pus tiran în Mytilene.

XII După *ce* la amândoi li s-a împlinit dorinţa, fiecare s-a îndreptat spre ceea ce şi-a ales.

Pe de altă parte, Darius, după întâmplarea pe care o voi povesti mai jos, ajunse să se căiască de faptul că i-a dat poruncă lui Megabazos să-i supună pe peom81 şi să-i strămute din Europa în Asia. Existau [pe atunci] peonii Pigres şi Mantyes, care, după ce Darius se întoarse în Asia, sosiră la Sardes împreună cu o soră de-a lor, tare frumoasă, nutrind în suflet dorinţa de a ajunge ei tiranii peonilor. Pândind clipa în care Darius se ducea să şadă [ca să se odihnească] la marginea oraşului lydienilor, ei făcură* cele ce urmează: împodonându-şi sora cum putură mai frumos, o trimiseră după apă.cu un vas pe cap; ea ducea un cal legat de braţul său şi torcea lină. Când fata trecu prin preajma lui Darius – atraseitrarea-amirrte a acestuia, pentru că cele săvârşite de ea nu erau nici în obiceiul perşilor, nici în cel al lydienilor şi nici în al altora din Asia. Cum îi stârnise interesul, Darius trimise câţiva lăncieri. cu poruncă să vegheze la ce va folosi fata calul. Aceştia se luară pe urmele ei. Iar ea, sosind la râu, adapă calul, apoi îşi umplu ulciorul cu apă şi se întoarse pe acelaşi drum, purtând vasul pe cap, trăgând după ea calul şi răsucind fusul.

XIII Darius, minunându-se de cele auzite de la oamenii care o vegheaseră şi de cele văzute de el însuşi, porunci să-i fie adusă fata înainte. Îndată ce sosiră cu ea,

se înfăţişară şi fraţii ei, care pândiseră toate acestea stând puţin mai la o parte. Când Darius o întrebă de unde este, tinerii spuseră ca sânc peoni şi că ea este sora lor. El le întoarse vorba interes în du-se cine sunt peonii şi în ce parte a pământului locuiesc, iar ei cu ce dorinţă au venit la Sardes. îi răspunseră că au venit să i *se* închine, că Peonia se află pe râoil Strymon, iar Ştrymonul nu este departe de Hellespom, şi că peonii sunt colonişti teucri veniţi din Troia *32*. Toate acestea le înşirară jând pe rând38. Darius îi întrebă apoi dacă toate femeile de acolo simt tot aşa de harnice. Şi la această întrebare ei răspunseră cu înflăcărare că aşa sunt. Înscenarea era de fapt plăsmuită tocmai pentru a se ajunge aici.

XIV Atunci Darius scrise o scrisoare lui Megabazos, pe care îl lăsase comandant în Tracia, poruncindu-i să scoată *ipe* peoni din aşezări şi să-i strămute la el, atât pe ei, cât şi pe copiii şi femeile lor... îndată un călăreţ o porni în goană ducând. porunca în Hellespont şi, trecând pe celălalt mal, îi dădu lui Megabazos scrisoarea. Acesta, citind-o şi luând apoi o călăuză din Tracia, porni cu oaste împotriva Peoniei.

XV Peonii, aflând că perşii sunt în drum 84 spre ei, se adunară la un loc şi-şi îndreptară oştirea spre mare, socotind că pe acolo vor încerca perşii să pătrundă împotriva lor. Peonii, deci, stăteau gata să întâmpine atacul oştirii lui Megabazos, Perşii însă, când auziră că peonii sunt „îngrămădiţi într-un singur loc şi că păzesc calea de pătrundere dinspre mare, cu călăuzele pe care le aveau făcură un ocol pe drumul din sus de peoni35 şi, fără ştirea acestora, năvăliră în cetăţi, în care nu se afla ţipenie de om; cum aşezările erau pustii, năvălitorii le cuceriră cu uşurinţă. Peonii, când aflară că oraşele lor au fost ocupate, împrăştiindu-se îndată care încotro, plecară cu toţii acasă şi se predară perşilor. Astfel, dintre peoni, siriopeonii30, paioplii87 şi cei cu aşezările până la lacul Prasias 38 au fost scoşi din locuinţele lor şi duşi în Asia.

XVI Dar peonii din jurul muntelui Pangaion 39,

doberii 40, agrianii41, odomanţii48 şi cei din preajma lacului Prasias n-au fost subjugaţi de l-oc de Megabazos. El încercă să-i supună şi pe cei din preajma lacului; aşezările acestora erau construite astfel: în mijlocul lacului era o platformă din scânduri legate între ele, sprijinită de piloni înalţi; trecerea de pe uscat la această platformă se făcea printr-o singură punte îngustă. Pilonii care susţin scândurile i-au aşezat de multă vreme [la început] toţi cetăţenii în obşte; de aici înainte, ei îi înfig după datina următoare.: cărându-i din muntele ce se cheamă Orbelos 43, peonul înfige câte trei piloni pentru fiecare femeie pe care o ia de nevastă; el îşi aduce în casa mai multe neveste. Locuinţa şi-o fac astfel: fiecare îşi înţepeneşte pe platformă o colibă de locuit, care are un oblon ce dă în lac prin platforma. Pe copiii mici îi leagă cu o coardă de picior, de teamă sa nu se rostogolească în fundul lacului. Cailor şi vitelor, de jug le dau de mâncare peşti4 i. Numărul peştilor este atât de mare, încât atunci când ridică oblonul şi cu o

funie vâră în fac coşul gol, îl ţin doar puţin în apă şi îl scot plin de peşte. Sunt două soiuri de peşti pe care îi numesc paprakes şi tiloni.

XVII Aşadar, peonii care fuseseră subjugaţi au fost strămutaţi în Asia. Megabazos, îndată ce i-a supus pe peoni, = trimise în Macedonia o solie formată din şapte bărbaţi perşi care, după el, erau cei mai de frunte din oştire. Aceştia fură trimişi la Amyntas 45 ca să ceară pământ şi apă pentru regele Darius. Se află un drum foarte scurt de la laoul Prasias până în Macedonia. Mai întâi, în vecinătatea lacului, dai de o mină 46 de minereuri din care, [cu mult] în urma acestor întâmplării7, venitul «lui Alexandros era de un talant de argint pe zi; dincolo de mină, urcând pe muntele zis Dysoron 4S, te afli în Macedonia49.

XVIII Aşadar, perşii trimişi în solie *se* înfăţişară, îndată ce au ajuns, înaintea lui Amyntas şi îi cerură pământ şi apă pentru regele Darius. Amyntas le împlini dorinţa şi îi

pofti la ospăţ; pregătindu-le un banchet măreţ, el îi primi pe perşi cu bunăvoinţa. În timp ce se aflau la masă. bând60, perşii vorbiră după cum urmează: „Gazdă macedoneană, noi. perşii avem obiceiul, când oferim un mare ospăţ, să aducem să şadă alături de noi şi concubinele, şi nevestele legitime Sl. Tu „pentru că ne-ai primit cu dărnicie şi ne ospătezi în chip măreţ şi [t pe deasupra] dăruieşti regelui Darius pământ şi apă, urmează obiceiul nostru Amyntas a răspuns la acestea: „O, perşilor, datina la noi nu este aşa, ci se obişnuieşte ca bărbaţii să fie despărţiţi de femei; dar dacă voi, ca oaspeţi, doriţi astfel, vi se va face şi această plăcere". Şi, «rostind asemenea cuvinte, Amyntas trimise după femei, cate, răspunzând la chemare, se aşezară la rând, una lângă aka, în faţa perşilor. Atunci perşii, văzându-le femei frumoase, i se adresară lui Amyntas zicându-i – că fapta aceasta n-are nimic înţelept în ea: ar fi fost mult mai bine ca femeile să nu.fi venit de loc decât să vină şi, fără să şadă alături de ei, să rămână în faţa lor ca o tulburare a ochilor. De nevoie, Amyntas porunci ca ele să se aşeze alături de ei. După ce femeile i-au dat ascultare, îndată perşii, cum băuseră ceva mai mult, le apucară de sâni şi câte unul încerca chiar şale sărute.

ISTORII. CARTEA. A V-A

XIX Amyntas, văzând această purtare, cu toate că nu-icădea bine, stătea totuşi fără să facă o mişcare, ca unul care avea mare frică de perşi. Dar Alexandros, fiul lui Amyntas, care era de faţă şi vedea ce se petrece, cum era tânăr şi ne-l încercat în nenorociri, nu mai putu să rabde şi, abia stăpânindu-se, grăi astfel către Amyntas: „Tu, tată, supune-te vârstei şi pleacă de aici; du-te şi >te culcă şi nu' mai sta să bei; eu voi rămâne să ofer oaspeţilor toate cele de trebuinţă". Auzind aceste cuvinte, Amyntas înţelese că Alexandros are de gând să pună la cale lucruri neaşteptate, de aceea îi zise: „O, copile, tu te-ai aprins; eu aproape că înţeleg cuvintele tale şi ştiu că vrei, după ce vai pleca, să faci ceva neobişnuit; te rog însă să nu pui la cale nimic împotriva acestor bărbaţi, ca nu cumva să ne piardă,

ci priveşte doar la cele ce se petrec şi rabdă. Cât despre plecarea mea, te voi asculta”.

XX îndată ce Amyntas îşi arătă această dorinţă, plecă, iar Alexandros le vorbi perşilor aşa: „Oaspeţi, aveţi toată puterea asupra acestor femei „dacă vreţi să faceţi dragoste cu toate sau numai cu câteva dintre ele; despre: aceasta voi. Înşivă daţi-le lămuriri. Dar acum, pentru că se apropie ceasul de odihnă şi vă văd bine dispuşi după băutură, lăsaţi femeile, dacă vi s-a făcut drag de ele, să facă o baie şi, îmbăiate, primiţi-le din nou”. După ce rosti aceste cuvinte şi. perşii se învairă, el, dădu drumul femeilor, trimiţându-le în odăile lor; apoi găti cu veşminte de femeie nişte bărbaţi tineri, cărora nu le crescuse încă. barba, tot atâţia la număr ca femeile şi, întinzându-le pumnale, îi duse înăuntru, unde le vorbi perşilor după cum urmează; „O, perşilor, se pare că aţi fost ospătaţi la o masă de la care n-a lipsit nimic; toate câte le-am avut şi, pe lângă aceasta, câte s-a putut să găsim ca să vă oferim, toate le aveţi; ceea ce le întrece pe toate este faptul că vă dăruim propriile noastre mame şi surori, ca să vă daţi – seama că sunteţi pe deplin cinstiţi de noi, cum de altfel sunteţi vrednici; iar regelui vostru care v-a trimis duceţi-i solia. că bărbatul grec, craiul macedonean, v-a făcut o primire bună şi la masă, şi la pat”. ZLcând acestea, Alexandros aşeză lângă fiecare pers câte un macedonean, ca şi cum ar fi fost femeie. Iar aceştia, în momentul în care perşii încercară să se apropie de ei, îi câopârţiră.

3*

r r

XXI lata de ce moarte nenorocită au avut parte atât ei cât şi slugile lor: cacă îi urmaseră căruţe, slujitori şi întreaga lor mare suita; toate acestea s-au prăpădit odată cu ei5S. Apoi, nu peste multă vreme53, o mare cercetare porni de la perşi pentru aceşti bărbaţi. Dar Alexandros i-a pus capăt prin iscusinţa lui, dându-le perşilor şi bani, o mulţime, şi chiar pe sora sa cu numele Gygaia). Alexandros i-a oprit, înmânând aceste daruri lui Bubares61, un bărbat

pers, şeful celor care îi căutau pe solii dispăruţi. Aşadar, moartea acestor perşi, dată în vileag astfel, fu învăluită din nou în tăcere.

XXII Că sunt eleni aceşti urmaşi ai lui Per di ceas, cum susţin ei înşişi, întâmplător eu însumi aşa ştiu şi în povestirile ce vor urma 55 voi arăta chiar că ei sunt eleni). pe deasupra, şi hellenodikn, care au în grijă întrecerile de la Olympia, recunoscură acest lucru. O dată, când Alexandros 55 s-a hotărât să ia parte la o întrecere gimnică şi a coborţi (la Olympia) în acest scop, elenii, care aveau de gând să participe şi ei, îl opriră, zicându-i că întrecerea nu este rânduită pentru barbari, ci numai pentru eleni. Dar, după ce Alexandros le dovedi că este din Argos, ei îl socotiră grec, iar el, luând atunci, parte la întrecerea de alergări, sosi la ţintă odată cu primul.

„*L* XXIII Aşa deci s-au petrecut aceste fapte. Megabazos ajunse cu peonii 57 în Hellespont, iar de aici, trecând pe ţărmul celălalt, sosi la Sardes. Histialos Milezianul pornise să înconjure cu ziduri. pământul dăruit de Darius ia cererea lui, ca răsplată pentru paza podului5S, pământ ce se află pe apa Strymonului şi poartă numele Myrkinos; Megabazos, aflând de ceea ce făcea Histiaios, îndată ce – sosi cu peonii la Sardes, îi vorbi lui Darius precum urmează: „O, rege, ce faptă [nesăbuită] ai făcut, îngăduind unui elen primejdios şi iscusit să-şi întemeieze o cetate în Tracia, într-un loc în care se afla o vâlcea cu minereuri, de argint59 şi cu copaci

numeroşi, buni pentru construirea corăbiilor şi pentru vâsle; în împrejurimi locuiesc mulţi eleni şi mulţi barbari. care, ţinuţi în frâu – de un şef, vor face ceea ce le va porunci el şi ziua, şi noaptea. Aşadar, opreşte pe acest om să mai continue lucrările, ca nu cumva să te ţârască într-un război civil.

ISTORII CARTEA A V-A 37 r

Dar fă-o cu blândeţe, chemându-l la tine. Când o să-l ai însă în mână, să faci în aşa fel ca niciodată să nu mai – ajungă la eleni”.

XXIV Vorbind astfel, Megabazos – pentru că prevăzuse ce se va petrece după aceea 60 – îl convinse uşor pe Darius. Acesta, trimiţând atunci un sol la înfurkinos, vorbi prin el astfel: „Histiaios, regele Darius spune următoarele: eu, [stând şi] cugetând, găsesc ca pentru mine şi pentru treburile mele nu se află om mai binevoitor decât tine, iar acest adevăr îl ştiu după ce l-am simţit nu din vorbe, ci din fapte. Acuma deci, pentru că am – de gând să pun la cale planuri măreţe, vino negreşit să ţi le împărtăşesc”. Histiaios, încrezător în aceste cuvinte şi totodată punând mare preţ pe faptul de a f-i sfetnic al regelui, ajunse la Sardes. După ce sosi acolo, Darius îi vorbi astfel: „Histiaios, eu am trimis după tine din următoarea pricină. De îndată ce m-am întors de la sciţi şi te-am pierdut din vedere, n-am încercat nicio altă dorinţă aşa [de mare] într-un timp scurt, decât să te văd şi să vii la mine să stăm de vorbă, ştiind bine că mai de preţ decât toate averile este un prieten iscusit şi binevoitor, însuşiri pe care, şi pe una, şi pe alta, le recunosc la tine „pot s-o mărturisesc din propria mea experienţă. Acuma, aşadar, pentru că ai făcut bine că ai venit, iată ce îţi propun: lasă Miletul şi oraşul nou construit în Tracia şi, urmându-mă la Susa, fii părtaş la bunurile mele, stând alături de mine şi la masă, şi la sfat”.

XXV Darius, după ce rosti acestea – şi după ce îl aşeză cârmuitor în Sardes pe Artaphemes81, fratele său din acelaşi tată –, plecă la Susa ducând cu el şi pe Histiaios; de asemenea (înainte de plecare), îl numi pe Otanes 62 comandant peste oştirea de pe ţărmul mării. Tatăl lui Otanes „Sisamnes, fusese unul dintre judecătorii regeşti; pentru că el a făcut o judecată nedreaptă, lăsându-se mituit, regele Cambyses, poruncind să fie sugrumat, îi jupui pielea de pe trup şi, „smulgând-o astfel de pe el, o tăie fâşii, fâşii şi o întinse pe scaunul pe care. şezuse când judecase; după ce a îmbrăcat scaunul cu ea, Cambyses numi judecător în locul lui Sisamnes, pe care l-a ucis jupuindu-l, pe fiul lui Sisamnes, dându-i poruncă să-şi aducă aminte pe ce scaun stă şi judecă.

XXVI Prin urmare, acest Otan.es, care şedea pe un asemenea scaun judecătoresc, devenind atunci urmaşul lui Megabazos la conducerea oştirii, supuse pe bizantini şi pe calcedoni, cuceri Antandrosul63, cel din ţinutul Troiei, ocupă Lamponion a4, apoi, luând corăbii – de la locuitorii insulei Lesbos, puse stăpânire pe insulele Lemnos şi Imbros, amândouă locuite încă pe vremea aceea de pelasgi.

XXVII Locuitorii insulei Lemnos se luptaseră cu înverşunare, dar în cele din urmă căzură înfrânţi în vreme – ce se apărau. Peste acei dintre ei care mai rămăseseră în viaţă, perşii au pus ca şef pe Lycaretos, fratele lui Maiandrios6B, carea. domnit în Samos. Acest Lycaretos îşi sfârşi zilele domnind în Lemnos 80... Pricina acestui fapt fu următoarea: el67 înrobi şi-i subjugă pe toţi, pe unii învinuindu-i că au dezertat din expediţia împotriva sciţilor, pe alţii, că au atacat oastea lui Darius pe când se înturna de la sciţi.

XXVIII Otanes, aşadar, a înfăptuit aceste isprăvi cât a stat în fruntea oştirii.

Apoi, nu pentru multă vreme, nenorocirile cunoscură un oarecare răgaz; dar a doua oară necazurile începură să se abată peste ionleni, pornind din Naxos68 şi din Milet. Naxosul se afla mal presus de celelalte insule ca bunăstare, iar Miletul, cam tot în vremea aceea 0S, se întrecea pe sine atingând cea mai mare înflorire; ba, mai mult decât atât, el era [cu adevărat] podoaba Ioniei; dar, înainte vreme, în răstimpul a două generaţii, Miletul a fost zguduit peste măsură de răscoale, până când l-au. potolit parienii 7Q, pentru că, dintre toţi elenii, pe aceştia i-au ales milezienii ide împăciuitori.

XXIX Iată cum i-au împăcat parienii. Când cei mai de seamă bărbaţi din Păros au ajuns în Milet, văzând casele de aici foarte dărăpănate, îşi arătară dorinţa să cutreiere ţarina; schimbând vorba în faptă şi umb când prin tot ţinutul Miletului, ei, ori de câte ori vedeau în câmpul răscolit un ogor bine lucrat, scriau numele stăpânului

ogorului. Străbătând astfel toată regiunea şi dând numai rareori peste asemenea ogoare, îndată ce au coborât în cetate, întruniră sfatul şi propuseră ea., cetatea să fie cârmuită de acei ale căror pământuri le-au găsit bine lucrate; părerea lor era – ziceau ei – ÎSTâiUL. dă & rfiA A V-A

că aceştia vor avea grijă şi de treburile obşteşti ca de ale lor proprii. Ei au mai hotărât ca ceilalţi milezieni, cărora înainte le-a plăcut răzmeriţa, să se supună acestora.

XXX Parienii, aşadar, în acest chip au orânduit treburile milezienilor71. Dar iată cum de astă dată aceste oraşe au fost pentru Ionia începutul nenorocirilor, Din Naxos au fugit din faţa poporului nişte bărbaţi din tagma celor avuţi 72 şi, în fuga lor, au – ajuns în Milet. Cârrnui tor 73 a-l Miletului era pe vremea aceea Aristagoras, fiul lui Molpagoras, ginerele şi vărul lui Histiaios – al lui Lysagoras, al aceluia pe care Darius îl ţinea la Susa74; Histiaios era tiranul Miletului şi se afla ia Susa pe vremea când veniseră naxienii, care odinioară fuseseră în legătură de ospeţie cu el. Sosind aşadar naxienii în Milet, îl întrebară pe Aristagoras dacă nu cumva ar putea să le ofere ceva oştire, ca să intre din nou în patria lor. Acesta, făcându-şi socoteala că, dacă se vor întoarce în cetate cu sprijinul lui, el va domni. peste Naxos 75 şi, luând ca motiv legătura lor de ospeţie cu Histiaios, le ţinu următoarea cuvântare: „Eu nu am putinţa să vă pun la îndemână o oştire atât de mare încât să vă ducă în cetate, câtă vreme nu o vor naxienii care stăpânesc oraşul, Am fost informat că naxienii au 8.000 de scutieri şi multe vase mari). dar eu îmi voi da toată osteneala şi voi aranja într-un fel treburile. Iată care mi-e gândul: întâmplător, Artaphernes mi-i prieten, iar Artaphernes – v-o spun – este fiul lui Hystaspes, deci fratele regelui Darius; el este cârmuitorul tuturor locuitorilor de pe ţărmul asiatic al. mării76, având oştire numeroasă şi multe corăbii. Cred că omul acesta v-a face după dorinţa noastră”. Auzind aceste cuvinte, naxienii se lăsară în grija lui Aristagoras să facă cum poate –mai ţine şi îl rugară să promită daruri şi întreţinerea oştirii,

deoarece ei înşişi vor plaţi, trăgând mare nădejde că, în momentul în care vor apărea la inaxos, naxienii, precum şi ceilalţi insulari, se vor supune întru totul poruncilor lor. Din insulele acestea ale Cycladelor încă niciuna nu era sub stăpânirea. lui Darius.

XXXI Aristagoras, sosind la Sardes, îi spuse lui Artaphernes că Naxosul77 este o insulă nu prea mare ca întindere, dar altfel frumoasă şi roditoare şi aproape de Ionia; încă se află bogăţii fără număr şi sclavi. „Tu, aşadar, porneşte

HEROE>Of cu oaste împotriva acestui pămâint, duicând înapoi şi pe cei surghiuniţi de acolo. Şi dacă vei săvârşi asemenea fapte, în primul rând, îţi voi face rost de bani grei, în afară.de întreţinerea oştilor (pentru drept este ca noi, cei care pornim războiul, să punem la îndemână cele necesare); pe lângă aceasta, tu vei dobândi pentru rege insulele următoare: Naxosul însuşi şi cele care ţin de el, Părosul şi Androsul, şi celelalte aş anumite Cyclade. Pornind apoi de aici, uşor vei ataca Eubea, insulă mare şi înfloritoare; ea. nu e mai, mică decât Ciprul78 şi este tare lesne de cucerit. 100 de vase ajung pentru a supunetoate insulele”. El îi răspunse cu aceste cuvinte: „Tu eşti, pentru casa regelui, sfătuitorul lucrurilor bune şi toate câte le-ai propus sunt bune, în afară de numărul corăbiilor. În – loc.de 100 de vase, ţi se vor pregăti. 200, odată cu venirea primăverii 79. Dar e nevoie ca şi regele să aprobe aceste planuri”.

XXXII Aristagoras, când auzi asemenea cuvinte, se întoarse foarte bucuros în Milet. Artaphemes – cum Darius ş-a învoit când i-a trimis un sol la Susa şi i-a înfăţişat propunerile – lui Aristagoras – pregăti 200 de vase cu trei rânduri de vâsle, o mare mulţime de perşi şi de alţi aliaţi şi numi comandant al lor pe Megabates; acesta era un pers din familia Ahemenizilor, văr de-al său şi de-al lui Darius, iar pe fiica lui o luă de soţie, mai târziu, în urma acestor întâmplări80 – dacă povestea este adevărată – Pausanias81, fiul lui Cleombrotos. Lacedemonî-anu-l, în dorinţa de a deveni tiran al Elladei. Numind deci pe

Megabates comandant, Artaphernes trimise oştirea la Aristagoras.

XXXIII Din Milet, Megabates, luând cu el pe Atâstagoras, oştirea ioniană şi pe naxieni, pomi pe mare 82, chipurile, împotriva Hellespontului. Când sosi la Chios, făcu un popas py… corăbiile la Caucasa 8S, pentru ca de aici, împinşi de vântul dă” miazănoapte, să se arunce asupra Naxosului.

Şi, cum nu-i era dat acestei campanii să-i prăpădească pe naxieni, iată. ce se întâmplă. O dată, pe când Megabates făcea inspecţie pe la străjile vaselor, la o corabie myndiană din întâmplare, nu veghea nimeni. Atunci el, mâniindu-se foarte, porunci lăncierilor să-l găsească pe căpitanul acestei corăbii, al cărui nume era Skylaix, şi să-l lege trăgându-l printr-o

ISTORII. CARTEA A V-A

gaura de vâslă din rândul de jos al vasului în aşa fel, încă t să-i rămână capul afară, iar trupul înăuntru. După ce Skylax fu astfel legat, cineva îl vesti pe Aristagoras ca Megabates a legat pe oaspetele lui myndian şi îl chinuie. Aristagoras, sosind la faţa locului, ceru persului iertare pentru el, dar cum rugămintea îi fu respinsă, se duse el însuşi şi-l dezlega. Aflând, Megabates se arată tare supărat şi se aprinse de mânie. împotriva lui Aristagoras. Dar acesta îi zise: „Ce ai tu cu aceşti oameni? Nu te-a trimis Artaphernes să asculţi de mine şi să mergi unde poruncesc eu? De ce faci mai multe?” Acestea au fost cuvintele lui Aristagoras. Celălalt, încruntat din pricina lor, îndată ce se lăsă noaptea – trimise la Naxos cu o corabie nişte oameni ca să-i vestească pe naxieni despre toate câte li se pregătesc.

XXXIV Naxienii nu se aşteptau de loc ca ei să fie ţinta acestei expediţii85. Când au aflat, îndată au cărat roadele de pe ogoare în cetate, şi-au făcut provizii de hrană şi apă, ca unii care vor fi împresuraţi, şi au întărit zidul. Aceştia, deci, se pregăteau de războiul ce – se apropia. Ceilalţi, după ce au trecut marea cu corăbiile de la Chios la Naxos, se văzură în faţa unor oameni întăriţi. Ţinură totuşi

încercuit oraşul vreme de patru luni. Când perşii isprăviră banii pe care îi aveau la venire ba şi lut Aristagoras însuşi îi cheltuiseră, o mulţime – asediul cerea mereu tot mai mult –, construiră o fortăreaţă pentru fugarii naxieni şi, cum se aflau într-o stare jalnică, s-au retras87 pe continent.

XXXV Aristagoras nu putea să-şi ţină făgăduiala faţă de Artaphernes. În acelaşi timp îl apăsa cheltuiala ce-i se imputa cu armata; el purta frică pentru înfrângerea oştirii şi din pricină că se certase cu Megabates, făcându-şi socoteala că [din această cauză], îi va fi luată domnia asupra Miletului.

Muncit de teamă pentru fiecare oricând în parte, îi încolţi gândul răzvrătirii. Tot atunci se întâmplă să-i sosească din Susa, de la Histiaios, un om cu o pecete pe cap, fapt care îi vestea lui Aristagoras să se răscoale împotriva’ regelui. Histiaios, voind să-i dea de ştire lui Aristagoras să se răzvrătească, nu putea de loc să-i trimită un semn, în siguranţă, pentru ca drumurile erau păzite; atunci, răzând pe cap pe cel mai ere – HERODOT

dincios sclav de-al lui, îi înfieră o pecete şi aşteptă să-i crească părul. Îndată ce-i crescu parul, îi trimise la Milet, fără vreo altă poruncă decât să-i ceară lui Aristagoras, atunci când va ajunge la Milet, să-i radă părul şi să se uite la capul lui. Peceţile însemnau, cum am arătat şi mai înainte, răscoala. Acestea le-a pus la cale Histiaios, foarte necăjit de reţinerea lui la Susa. În caz de răscoală, el nutrea mari nădejdi că va fi trimis la mare 88; dar dacă nu se va ivi nimic nou în Milet, cugeta că niciodată n-o să se mai întoarcă acolo.

XXXVI La acestea se gândea, aşadar, Histiaios când trimise solul, iar lui Aristagoras i-a fost dat sl-i sosească toate în acelaşi timp. Ţinu deci sfat cu răsculaţii destăinuindu-le propriul său grad şi totodată veştile venite de la Hiştiaios. Toţi ceilalţi îi împărtăşiră părerea, propunând să se răscoale, dar logograful Hecataios nu-i lăsă, la început, să se ridice cu război împotriva regelui perşilor, înşirând toate seminţiile peste care domnea

Darius şi puterea lui armată; dar, pentru că nu-i înduplecă, le dădu, în al doilea rând, sfatul să lucreze măcar în aşa fel ca să ajungă ei stăpânii marii. Apoi mai adăugă că el nu vedea să se înfăptuiască planul lojnici într-un alt fel (ştia că puterea armată a milezienilor era slabă), decât dacă ar lua comorile din templul Branchizilor se, pe care le-a pus acolo Croesus Lydianul; aşa, trăgea mare nădejde că vor pune stăpânire pe mare şi astfel vor putea să se folosească ei de comori şi duşmanii nu le vor prăda. Aceste comori erau uriaşe, aşa cum am arătat în prima parte a povestirilor mele e°. Dar nici această părere nu ieşi biruitoare; ca şi mai înainte, ei ţineau morţiş să se răzvrătească, să pornească unul dintre ei pe apa până la Myunt91, în tabăra oştirii care plecase din Naxos şi care se găsea [acum] acolo, şi să încerce să-i prindă pe comandanţii care se aflau pe vase.

P XXXVII Această misiune i-a fost încredinţată lui latragoras92; el puse nuna, cu vicleşug, pe Oliatos, fiul lui Ibanollis95 din Mylasa94, pe Histiaios95, fiul lui Tymnes din Termera95, pe Cocs al lui Erxandros, căruia Darius îi dăruise oraşul Mytilene, pe Aristagoras *7, fiul lui Heracleides din Kymefis, şi pe mulţi alţii; în felul acesta, deci, Arista – ISTORII. CARTEA A V-A

goras era acum răsculat în mod făţiş, uneltind în fel şi chip împotriva lui Darius. Şi, pentru început, renunţând, învorbă, la tir ani e? el statornici în Milet egalitatea în drepturi, pentru ca nnlesienii de bunăvoie să i se alăture la răscoală09. Apoi făcu aceeaşi rânduială şi în cealaltă parte a Ioniei, alungind pe unii dintre tirani, iar pe alţii primzându-i pe corăbiile care înaintau împreună cu el împotriva Naxosului; pe aceştia din urmă, în dorinţa de a race pe plac [poporului], el îi preda cetăţilor lor, trimiţându-i pe unul într-un oraş, pe altul în alt oraş, de unde era fiecare.

XXXVIII Pe Cocs mytilenienii, scoţându-l din cetate, l-au omorât cu pietre, îndată ce au pus mâna pe el. Locuitorii oraşului Kyme l-au lăsat să plece pe tiranul lor, după cum şi ceilalţi, cei mai mulţi, au dat drumul tiranului

lor. Aşa: se sfârşi cu tirania prin cetăţi. Aristagoras Milesianul, după ce puse astfel capăt tiraniei, porunci ca fiecare populaţie să-şi aleagă la conducere strategi, apoi porni el însuşi în solie cu o triremă spre Lacedemona, pentru că avea nevoie să-şi găsească o aliată puternică.

XXXIX Anaxândrides, fiul lui Leon, nu mai era în viaţă [pe vremea aceea], ca să domnească el la Sparta, ci îşi sfârşise zilele 10°, iar în lacul lui era pe tron Cleomenes, fiul jlui Anaxândrides, nu datorită meritelor sale ca om, ci mulţumită neamului său. Anaxândrides ţinea de soţie pe fiica surorii lui şi, cu toate că îi era pe plac, copii nu aveau. Aşa stând lucrurile, dregătorii îi spuseră o dată chemându-l la ei: „Dacă tu nu-ţi porţi dinainte de grija, pentru „noi este de neîndurat ca viţa lui Eurysthenes101 să se stingă. Tu, aşadar, alungă femeia pe care o ai, pentru că nu-ţi naşte fii, şi ia-ţi alta; şi, dacă vei rândui treburile aşa, vei fi pe placul spartanilor”. El le răspunse că nu va face niot una, nici alta, pentru că ei nu-i dau o povaţă bună îndemnându-l să-şi alunge soţia care e nevinovată, ca să-şi ia alta, şi, deci, n-o să-i asculte.

XL La acestea, eforii102 şi sfatul bătrânilor, după ce au chibzuit între ei, i-au vorbit lui Anaxândrides aşa: „Pentru că te vedem atât de prins de femeia pe care o ai, urmează-ne sfaturile şi nu te împotrivi lor, ca – nu cumva spartanii să hotărască într-un alt chip în legătură cu tine. Nu-ţi mai cerem

...IIHKODOT

să-ţi alungi soţia, ci hărăzeşte-i [pe mai departe] tot ce-i hărăzeşti şi acum, dar, pe lângă ea, mai ia-ţi o altă femeie, ca să-ţi facă prunci. Îndată ce-i vorbiră astfel, Anaxândrides căzu la învoială. De atunci înainte el avea două cămine, deoarece ţinea două neveste, ceea ce nu era de loc în rânduiala spartană iOţ.

XLI După ce se scurse nu prea mult timp, soţia luată mai pe urmă născu pe acest Cleomenes; ca tocmai. dădea sparta –, «iilor un rege moştenitor, când prima soţie, înainte vreme stearpă, purcese grea, prin; într-o potrivire a ursitei. Qu toate că era gravidă pe drept cuvânt, rudele

soţiei de-a doua, aflând, îi pricinuiră necazuri, spunând că se făleşte doar, că de fapt ea are de gând să-şi ia pe ascuns un copil. Cum ele făceau mare zarvă, iar timpul înainta cu paşi iuţi, eforii, când i se împlini femeii sorocul să nască, aşezându-se, din pricina neîncrederii, în preajma ei, stătură de veghe. Ea, după ce-l născu pe Dorieus, îndată îl concepu pe Leonidas şi, după el, repede îl zămisli pe Cleomhrotos. Unii spun chiar că Cleombrocos şi Leonidas s-ar fi născut gemeni. Cea de-a doua soţie, care era fiica lui Prinetades al lui Demarmenos 104, după ce i-a dat naştere lui Cleomenes, n-a mai născut un alt copil.

XLII Iar Cleomenes, după câte se vorbeşte, nu era pe deplin sănătos la minte, ci puţin nebun; în schimb, Dorieus era fruntea tuturor tinerilor de aceeaşi vârstă cu el şi pe deplin încredinţat că, după vrednicia lui ca bărbat, va căpăta domnia. Asemenea – nădejdi nutrea în suflet, când Anaxândrides muri, şi lac-edemonien-ii, urmând legea, au ales.ca rege pe cel mai în vârstă, pe Cleomenes; atunci Dorieus, cuprins de mânie şi socotind un lucru nevrednic să se afle la cheremul regelui Cleomenes, ceru de la – spartani popor, pe care îl conduse să întemeieze o colonie, fără să întrebe oracolul de la Delfi în ce parte a pământului să se ducă pentru a întemeia cetatea şi fără să facă nimic din cele câte se obişnuiau; adânc întristat, el plecă cu corăbiile în Libya; îi călăuzeau pe drum nişte oameni din Ther.a. Sosind la Kinyps 103, el se statornici într-un loc ăl libyenilor foarte frumos, lângă un râu. Alungat de aici în al treilea an – de maki, de libyeni – şi de carthaginezi, se întoarse în Pelopones loc.

lă Toait. ca & tea. a V-a

XLIII Aici Antichares, un om din Eleon 1U7? îi dădu sfatul, potrivit cu oracolul lui Laios 10S, să colonizeze „pământul lui Heracles 109 din Sicilia”, zicând că întreg ţinutul Eryxului este al Heraclizrlor, dobândit de Heracles 110 însuşi. Când auzi aceste cuvinte, Dorieus plecă la Delfi.ca să întrebe oracolul dacă va putea cuceri pământu-l pentru care porneşte; – Pythia îi proroci că îl va dobândi. Luând atunci ceata pe care o condusese în Ilibya, o duse în

Italia.

XLIV în vremea aceeam, după cum povestesc sybariţii, atât ei <cât şi regele lor, Tely. s, erau pe cale să pornească război împotriva Crotonei112, iar. crotoniaţii, înspăimântaţi, îl rugară pe Dorieus să le vină în ajutor; şi într-adevăr li se împlini rugămintea; Dorieus îl însoţi în expediţia pornită împotriva Sybarisului, pe care îl cuceri. Aceste fapte – spun sybariţii – le-a săvârşit Dorieus cu tovarăşii lui. Crotoniaţii susţin însă că nu Îi s-a aliat niciun străin în războiul împotriva sybariţilor, afară doar de Callias, din familia Iamizilor113, un vraci din Elida, dar şi acesta a sosit la ei, fugind de la Telys, tiranul sybariţilor, deoarece victimele pe care le jertfise [în vederea războiului] împotriva Crotonei nu li s-au arătat prielnice. Acestea le povestesc ei 114.

XLV în sprijinul acestor păreri şi unii, şi alţii aduc următoarele dovezi: sybariţii, sanctuarul şi templul ce se află lângă albia secată a râului Cratins 115, pe care – zic ei – l-a ridicat Dorieus în cinstea zeiţei Athena Crathia, după ce mai întâi luase parte la cucerirea oraşului; pe lângă aceasta, ei iau ca suprema mărturie însăşi moartea lui Dorieus, care a pierit116 pentru că a lucrat împotriva celor prezise de oracol 117; dacă n-ar fi făcut nimic pe deasupra, dacă îşi împlinea doar misiunea pentru care fusese trimis, el ar fi cucerit ţinutul Eryxului şi, ocupându-l, l-ar fi stăpânit, şi nici el, nici oştirea lui nu s-ar fi prăpădit. Pe de altă parte, crotoniaţii dovedesc ca lui Callias din Elida i s-au dăruit, pe pământul Crotonei, multe bunuri la alegere, pe care până şi pe vremea mea le mai foloseau urmaşii lui Callias, în timp ce lui Dorieus şi urmaşilor săi [nu li s-a dat] nimic; dacă Dorieus ar fi luat parte la războiul sybaritic, i s-ar fi dăruit chiar mult mai multe decât lui Callias. Acestea sunt mărturiile de

HERODOT

puse de unii şi de alţii. şi e în puterea oricui să treacă de partea acelora în care are încredere.

XLVI Atunci, împreună cu Dorieus, au pornit în larg şi alţi colonişti spartiaţi: Thessalos, Periaibates, Keles şi

Euryleon, care, după ce au ajuns cu toată ceata în Sicilia, au pierit în luptă* înmnţi de fenicieni118 şi de cei din Segeşte; dintre colonizatori, singur Euryleon a supravieţuit înfrângerii. Acesta, strângând la un loc pe ostaşii care mai rămăseseră în viaţă, ocupa cu ei Minoa 110, colonie a oraşului Selinunt, şi eliberă pe selinuntieni de monarhul lor, Peithagoras. Apoi, după ce îl alungă pe acesta, unelti el pentru domnia în Selinunt, ba chiar ajunse monarh [aici], puţina vreme însă „căci selinuntienii, răsculându-se, l-au ucis, cu toate că se adăpostise la altarul lui Zeus Agoraios.

XLVII Pe Dorieus l-a mai însoţit şi a murit împreună cu el Philippos, fiul lui Butakides, un bărbat din Crotona, care, logodindu-se cu fiica lui Telys din Sybaris, fu silit să fugă din Crotona; înşelat în speranţele sale de căsătorie, se urcă pe un vas spre Cyrene; plecând apoi şi de aici, luă parte la expediţie cu o corabie a lui proprie, având trei rânduri de vâsle şi echipaj [întreţinut] pe cheltuiala sa; el era învingător la Olympia şi cel mai frumos dintre elenii din acea vreme. Din pricina frumuseţii lui, a primit din partea locuitorilor din Segeşte cinstiri ca nimeni altul; după ce i-au înălţat pe mormânt un templu de erou, i-au adus mereu de atunci înainte jertfe de împăcare.

XLVIII Acesta fu sfârşitul lui Dorieus. De-ar fi îndurat să-şi ducă viaţa sub domnia lui Cleomen.es şi ar fi rămas la Sparta, el ar fi ajuns rege în Lacedemona, deoarece Cieomene3 nu domni multă vreme120, ci muri fără moştenitor, lăsând în urma sa numai o fată, al cărei nume era Gorgo în

XLIX Aristagoras, tiranul Miletului122, sosi, aşadar, la Sparta în timp ce la domnie se afla Cleomenes. Aristagoras veni să stea de vorbă cu el, după cum spun lacedemonienii, având o tăbliţă de aramă în mină, pe care erau săpate marginile întregului uscat şi marea toată şi toate râurilem. Ajungând deci să vorbească, Aristagoras îi spuse următoarele:

„Cleomenes, să nu te miri de graba, mea de a sosi aici. Iacă cum stau lucrurile. Pentru noi este foarte mare

ruşine şi durere – dar şi pentru voi [cu atât mai mult] cu cât staţi mai presus de ceilalţi în Ellada – că vlăstarele ionienilor sunt robi în loc să fie liberi. Acuma, deci, pe zeii eleni, smulgeţi din robie pe ionieni, oameni de acelaşi sânge cu noi. Puteţi să faceţi acest lucru, pentru că barbarii nu sunt puternici, iar voi aţi ajuns cei mai iscusiţi în ale războiului. Armele lor de lupta sunt arcul şi lancea scurtă 124; la bătălie se duc cu pantaloni largi şi cu turban pe cap. În acest fel, ei sunt mai uşor de învins 125. Apoi locuitorii acelui continent au şi bogăţii, câte nu există la toţi ceilalţi oameni la un Ioe

Începm-d cu aur, argint, aramă, şi stofe de tot soiul, şi animale de povara, şi sclavi; dacă v-ar împinge inima, aţi putea. să le aveţi. Ei sunt aşezaţi unii după alţii, aşa cum ţi-oi spune: lângă ionieni, [locuiesc] aceşti lydieni care populează un ţinut roditor şi sunt cei mai bogaţi în argint (el înşira [toate] acestea arătând cu mâna pe harta pământului pe care. O adusese săpată pe tăbliţă). Lângă lydieni128, vorbi mai departe Aristagoras, locuiesc frigienti dinspre auroră, care sunt cei mai bogaţi în turme dintre toţi pe câţi îi ştiu şi cei mai avuţi în fructe. Lângă frigieni se află cappadocienit, pe care noi îi numim sirieni127. Vecini cu aceştia sunt cilicienii, care se întind până la această măre, unde se află insula Cipru, şi care plătesc regelui un tribut anual de 500 de talanţi, 28. Lânşă aceşti cilicieni locuiesc armenii, şi ei bogaţi în turme. Regiunea de lângă armeni o ocupă matienii. Pământul învecinat cu ei este Kissia 129, în care se afla aşezată, lângă fluviul Hoaspes, vestita Susa; aici îşi are reşedinţa marele rege şi aici se găsesc vistieriile cu bani. (Dacă cuceriţi această cetate, vă luaţi la întrecere cu curaj, în avere, cu Zeus însuşi. Ţinând seama de faptul ca ţara vă este mica şi nu prea roditoare, cu graniţe strâmte, trebuie să vă bateţi atât cu messenienii, care sunt la fel de puternici ca şi voi, cât. şi cu arcadienii şi argienii, însă ei nu au nicio avere care să se apropie de aur şi de argint şi pentru care să îmboldească pe cineva inima şa moară luptând; când se oferă prilejul de a domni cu uşurinţă

peste întreaga Asie, veţi alege oare o altă cale? * Acestea au fost cuvintele lui Aristagoras; Cleomenes îi spuse aşa: „O, străine diat. Milet, te smân trei zile cu răspunsul”.

IIERQDOT

L Atunci, doar pitail aci au înaintat cu convorbirea. Când sosi ziua statornicită pentru răspuns şi se întâlniră în locul hotărât, Cleomenes îl întrebă pe Aristagoras câte zile de drum sunt de la marea ionienilor până la rege. Aristagoras, care în cele de până acum se dovedise isteţ şi-l amăgise destul de bine pe Cleomenes, de data aceasta dădu greş; într-adevăr, ar fi trebuit să nu-i arate cum stau lucrurile de fapt, dacă voia să-i ducă pe spartani în Asia, dar el îi spuse că drumul [până acolo] ţine trei luni de zile. Regele atunci, tăindu-i vorba pe care Aristagoras pornise s-o rostească despre drum, zise: „O, străine milezian, pleacă din Sparta înainte de apusul. parelui, pentru că niciun cuvânt grăit de tine nu-i semn bun pentru lacedemonieni; vrând. să-i duci cale de trei luni depărtare de la mare”.

LI După ce rosti aceste cuvinte, Cleomenes se întoarse acasă la el. Iar Aristagoras, luând o ramură de măslin, se duse la locuinţa lui Cleomenes; intrând înăuntru, îl rugă în genunchi pe acesta să-i dea ascultare, dar să trimită mai întâi de acolo copilul, căci alături de Cleomenes şedea fiica lui, pe nume Gorgo; ea era din întâmplare singurul lui copil, în vârstă de opt sau nouă ani. Cleomenes spuse [străinului] să-şi dea pe faţă gândurile şi să nu-şi impună oprelişti la vorbă din pricina copilei. Atunci Aristagoras îi făgădui la început zece talanţi, dacă îi împlineşte rugămintea. Dar cum Cleomenes refuza mereu, Aristagoras ajunse să ridice tot mai mult suma, până când îi făgădui 50 de talanţi; în acea clipă însă copila strigă: „Tată, străinul te va corupe, dacă nu pleci departe de el”. Cleomenes, fermecat de sfatulfetiţei, trecu într-o altă încăpere, iar Aristagoras plecă îndată din Sparta, fără să mai aibă timp să-i dea lămuriri despre drumul până la rege]30.

LII Iată cum stau lucrurile cu acest drum. Peste tot

[de-a lungul lui] se afli staţii regeşti131 şi hanuri foarte frumoase; întreg drumul se întinde prin ţinuturi locuite şi lipsite de primejdii. De-a lungul Lydiei şi Frigiei, se înşiră 20 de staţii, adică 94 parasanghe şi jumătate. [Ieşind] din Frigia, dai de fluviul Halys 13 ă, peste care sunt ridicate nişte porţi18S; este neapărată nevoie să treci printre ele pentru ca astfel să străbaţi fluviul, pe care se află şi un mare post de pază. Pentru

cel care ajunge pe celălalt ţărm în Cappadocia şi călătoreşte pe meleagurile ei până la hotarele eilicienilor, calea este de 30 de staţii, lipsă două, iar în parasanghe, de 104 184; pe hotarul acestora, vei intra pe două porţi135 şi vei schimba două gărzi. Dacă treci de acestea şi continui drumul prin Cilicia, ai de mers trei staţii, 15 parasanghe şi jumătate13. Hotar între Cilicia şi Armenia este un fluviu ce poate fi străbătut cu vase; numele lui este Eufrat, în Armenia, sunt 15 staţii [cu han], 56 de parasanghe şi jumătate şi un post de strajă de-a lungul lor. De aici, din Armenia, trecând pe pământul Matieneii37, [ai de străbătut] 34 – de staţii, adică 137 de parasanghe 138. Prin Matiene curg patru râuri pe care umblă vase şi peste care e neapărată nevoie să treci; primul este Tigrul, apoi al doilea şi al treilea sunt numite la fel (Zabatos) 189, fără să fie acelaşi râu şi fără să curgă din acelaşi loc. Dintre ele, primul pomenit vine de la armeni, ultimul, de la matieni; al patrulea râu poartă numele Gyndes140; pe acesta odinioară Cyrus l-a despicat în 360 de canale. De aici, trecând pe pământul Kissiei14 i, ai 11 stadii, adică 42 de pa. rasanghe şi jumătate până la fluviul Hoaspes 142; şi acest râu poate fi străbătut cu vase; pe el a fost clădit oraşul Susa.

Toate aceste staţii fac la un loc 111. Cel care urcă de la Sardes la Susa143 întâlneşte în drum tot atâtea hanuri câce staţii sunt.

LIII Dacă drumul regesc s-a măsurat corect în parasanghe şi dacă parasanga numără 30 de stadii, cum (atâta este ea de fapt, din Sardes până la palatele numite

ale lui Mtranon 144, sunt 13.500 de stadii, în parasanghe – 450; parcurgând în fiecare zi 150 de stadii, se împlinesc exact 90 de zile.

LIV Astfel, când Aristagoras – din Milet i-a spus lui Cleomenes Lacedernonianul că drumul până la rege este de trei luni, el a rostit adevărul. Dacă cineva caută o precizie mai mare decât aceasta, voi da şi următoarea lămurire, pentru că trebuie de adăugat la socoteala acestui drum şi calea de la Efes la Sardes 14S. Aşa, deci, eu susţin ca de la marea Elladei până la Susa (pentru că aşa se cheamă cetatea lui Meranon) sunt în total 14 040 de stadii; într-adevăr, din Efes până la Sardes sunt 540 de stadii şi, astfel, drumul de trei luni se prelungeşte cu încă trei zile.

HEROOOT

LV Aristagoras, plecând atunci din Sparta, se îndreptă spre Atena care fusese eliberata de tirani, aşa precum urmează*:* după ce Aristogeiton şi Harmodios, a căror viţă se trage – din gephyrieni14S, l-au ucis pe Hipparchos, fiul lui Peisistratos şi fratele tiranului Hippias147 – deşi Hipparchos avusese o vedenie în vis foarte grăitoare pentru nenorocirea lui [viitoare] –, după aceea, zic, atenienii, în răstimp de patru ani, sau a flat sub o tiranie cu nimic mai uşoară, ba chiar mai crudă decât înainte. Iar vedenia din vis a lui Hipparchos iată cum a fost:

LVI în noaptea dinaintea Panatheneelor 148, lui Hipparchos i se păru în vis că un bărbat care sta în faţa lui, voinic şi frumos la chip, i-a spus aceste versuri cu tâlc ascuns:

Leule-ndura cu inimă tare răbdând ne-ndurate.

Nimeni din oamenii răufăcători148 n-o scăpa de pedeapsă.

Îndată ce se făcu ziuă, el se dumeri, împărtăşind aceste cuvinte tălmăcitorilor de vise; dar după aceea, neţinând seamă de vedenie, însoţi cortegiul, la care şi muri 15°.

LVII Gephyrienii, dintre care făceau parte şi ucigaşii lui Hipparchos, sunt de obârşie, după cum susţin ei înşişi,

din Eretria 1 Sl, iar după câte ştiu eu, care am cercetat, sunt fenicieni, anume dintre acei fenicieni care au sosit împreună cu Cadmos pe pământul numit acum Beoţia 152 şi care locuiau în acea parte a. Ţinutului obţinut la sorţi care poartă numele Tanagra15S. De aici, după ce cadmeenii au fost alungaţi154 mai întâi de argieni, gephyrienii despre care vorbim, fugăriţi a doua oară de beoţieni, s-au îndreptat spre Atena. Atenienii i-au primit să fie cetăţeni ai lor cu anumite opreligşti mărturisite; hotărâră ca aceştia să fie înlăturaţi de la unele drepturi 15S, dar nu de la prea multe şi nici de la cele mai vrednice de a fi pomenite.

LVIII Aceşti fenicieni care au venit împreună cu Cadmos şi printre care se aflau şi gephyrienii, după ce s-au statornicit în această ţară, au adus elenilor, printre multe alte învăţături? şi scrierea 150 care, după câte mi se pare5 nu exista îstăaii. cartea a V-a înainte vwme la eleni; prima scriere a elenilor a fost la fel cu cea de care se slujesc toţi fenicienii. Apoi cu scurgerea vremii, odată cu limba, fenicienii au schimbat şi caracterul scrierii. De jur-împrejurul lor, locuiau în acel timp, pe cea mai mare întindere a teritoriului, elenii ionieni. Aceştia, luând de la fenicieni literele şi învăţându-l e, s-au folosit de ele, după ce le-au schimbat puţin forma; dar, folosindu-le, ionienii au mărturisit – după cum e şi drept, deoarece fenicienii le-au adus în El la da – că sunt feniciene. Tot din vechime ionienii numesc şi papirusurile diftere157 (piei), deoarece pe atunci, în lipsa papirusului 158 – s-au folosit de piei de capră şi de oaie. Încă şi pe vremea mea, mulţi barbari scriu pe asemenea piei.

LIX Am văzut şi eu litere cadmeene 159 în templul lui Apollo Izmenios180 din Theba beoţienilor, încrustate pe trei trepiede şi care se aseamănă foarte mult cu literele ioniene. Unul dintre trepiede poartă inscripţia: *Amphitryon* 1C1 *m-a închinat zeului* [*din prada luată*] *de la theleboieni* 182. Ca vechime, acesta ar putea să fie de pe vremea lui Laios, fiul lui Labdacos, fiul lui Polydoros, fiul lui Cadmos.

LX Al doilea trepied grăieşte în vers hexametru:

Scaios, la pugilat învingând, ipe min mă-nchinase Ţie, Apollo, departe ţinta? ca frumoasă podoabă.

Scaios ar putea să fie fiul lui Hippocoon 103 – dacă acesta este cel care l-a închinat, şi nu vreun altul care avea acelaşi nume ca fită lui Hippocoon – cam de pe vremea lui Oedip, fiul lui Laios.

LXI Al treilea trepied glăsuieşte şi el în hexametru:

Laodamas1M, când domnea, a-nchinat în persoană tripodul Ţie, Apollo, ţinta? iscusit, ca frumoasă podoabă.

Pe timpul domniei acestui Laodamas, fiul lui Eteocles, cadmeenii fură alungaţi de argieni165 şi tot atunci ei se îndreptară spre enchelei166; dar gephyrienii, lăsaţi în urmă, plecară mai – târziu la Atena din pricina beoţienilor. Ei şi-au înălţat acolo şi temple, dintre care niciunul nu era folosit

4*

herodoi împreună cu ceilalţi atenieni, ci erau cu totul aparte de celelalte sanctuare, mai ales templul Demetrei Achaia 187 şi misterele ei.

LXN Am povestit, aşadar, despre vedenia din vis a lui Hipparchos şi totodată despre obârşia gephyrienilor, pentru că dintre ei făceau parte şi ucigaşii lui Hipparchos. Dar, după acestea, eu trebuie să reiau firul povestirii pe care am pornit s-o spun la început, despre felul cum atenienii s-au eliberat de tirani. Pe vremea tiraniei lui Hippias, care-şi arata cruzimea faţă de atenieni din pricina morţii lui Hipparchos, Alcmeonizii168, atenieni de neam, care trăiau în surghiun de pe timpul Peisistratizilor, nu reuşiră să se întoarcă acasă împreună cu ceilalţi fugari atenieni; deşi au încercat cu sila, când au pornit să se înapoieze în ţară şi să elibereze Atena, ei au suferit o mare înfrângere 509 mai sus de Peonia 17°, la Leipsydrion171, pe care îl întăriseră cu ziduri; atunci Alcmeonizii, punând totul la că le împotriva Peisistratizilor, căzură la învoială cu amphictyonii să construiască templul din Delfi, care se înalţă astăzi acolo, dar care pe vremea aceea încă nu exista. Deoarece aveau destui bani şi erau cunoscuţi încă de mult timp ca oameni cinstiţi, ei au clădit templul mai

frumos decât modelul lui şi în multe alte privinţe, dar mai ales pentru că i-au făcut faţada din marmură de Pâros 172, cu toate că învoiala cerea să zidească templul doar din rocă de tuf.

LXIII Aceşti bărbaţi, după câte povestesc atenienii, statornicindu-se la Delfi, au înduplecat-o pe Pythia178 prin bani ca, ori de câte ori vor veni oameni din Sparta, fie în ceată particulară, fie publică, pentru a* întreba oracolul, de fiecare dată ea să le dea porunca să elibereze Atena. Lacedemonienii, cum primeau mereu acelaşi răspuns, trimiseră cu oaste pe Anchimolios, fiul lui. Astre, un cetăţean de vaza, ca să alunge pe Peisistratizi din Atena – cu toate că erau în strânse legă –, turi de prietenie cu ei – numai pentru că lacedemonienii” pun mai presus de cele omeneşti treburile divine. îl trimiseră, aşadar, pe mare, cu nişte corăbii. Anchimolios, acostând la Phaleron, îşi debarcă aici oştirea. Peisistratizii, aflând din vreme de aceste pregătiri, cerură ajutor din Thessalia, pentru că erau în alianţă cu thessalienii. Aceştia le-au trimis.

printr-o hotărâre374 obştească, 1.000 de călăreţi175 şi pe regele lor, Kineas 178> un bărbat din iGonnos 177. Când Peişi stratizilor le-au sosit aliaţii, au luat şi următoarele măsuri: după ce mai întâi au tăiat de la pământ roadele din câmpia Phaleronului şi au pregătit acest loc pentru desfăşurarea luptelor de cavalerie, ei au dat ordin cavaleriei să se arunce asupra taberei potrivnice. Năpustindu-se asupra vrăjmaşului, cavaleria a ucis atunci, printre mulţi. alţi lacedemonieni, şi pe Anchimolios, iar pe acei câţi au mai rămas în viaţă i-au închis în corăbii. Aşa s-a sfârşit prima caihpanie pornită din Lacedemona. Mormântul lui Anchimolios se află la Alopecai378 în Attica, aproape de templul lui Heracles din Kynosarges 179.

LXTV După aceea, lacedemonienii pregătiră oştire şi mai mare încă şi o trimiseră împotriva Atenei, numind comandant al armatei pe regele Cleomenes, fiul lui Anaxândrides, fără să-i mai îndrume de data aceasta pe mare, ci pe uscat.

Când au dat năvală pe pământul Atticei, ei s-au ciocnit prima oară cu cavaleria thessalienilor, dar, nu după multă vreme, ea a fost pusă pe fugă, după ce au căzut în luptă peste 40 de bărbaţi; cei care au mai rămas în viaţă s-au retras, aşa cum erau, drept spre Thesşalia. Cleomenes, intrând în cetate împreună cu atenienii care doreau să fie liberi, îi împresură pe tiranii care se închiseseră între zidurile Pe largiconului180.

LXV Lacedemonienii nu i-ar fi alungat pe Peisistratizi (pentru că, mai întâi, nu aveau de gând să facă un asediu, iar Peisistratizâi erau bine aprovizionaţi cu hrană şi apă) şi apoi, chiar dacă i-ar fi împresurat câteva zile, s-ar fi întors la Sparta; acum însă se ivi o întâmplare nenorocită pentru unii, dar spre folosul celorlalţi. În timp ce copiii Peisistratizilor erau duşi la adăpost în afara ţarii, ei au fost descoperiţi şi luaţi ostatici. Pentru că s-a ivit o asemenea nenorocire, toate planurile Peisistrătizilor au fost date peste cap şi, astfel, ei au primit condiţiile pe care le impuneau atenienii, anume să plece din Attica în răstimp de cinci zile, ca preţ de răscumpărare pentru copiii lor. Apoi s-au retras la Sigeion 181 de pe râul Scamandros lfl2, după ce au domnit la Atena vreme de 36 de ani 18S. Ei erau de obârşie pylieni, urmaşi de-ai lui

HERODQT

Neleus1B1, trăgându-se din aceiaşi strămoşi cu familia lui Codros şi a lui Melanthos, care, deşi nou veniţi, au fost regii atenienilor189 înaintea lor. Din această pricină, Hippocrates şi-a adus aminte să pună copilului său numele Peisistratos, acelaşi nume cu al lui Peisistratos, fiul lui Nestor.

Aşa au scăpat atenienii de tirani. Acum, eu voi povesti mai întâi faptele pe care le-au săvârşit atenienii şi nenorocirile vrednice de a fi pomenite, câte le-au avut de pătimit după ce au fost eliberaţi şi înainte de a se fi răsculat Ionia împotriva lui Darius, deci înainte de a fi sosit Aristagoras Milesiariul la Atena ca să ceară ajutor.

LXVI Atena 18S, care şi înainte vreme era puternică, după eliberarea sa de sub tirani, se întări şi mai mult. În

această cetate, doi bărbaţi au deţinut puterea: Cleisthenes, din neamul Alcmeonizilor, despre care se spune că ar fi ademenit-o pe Pythia, şi Isagoras, fiul lui Teisandroş, dintr-o familie de vază, dar despre a cărei obârşie eu nu ştiu să dau amănunte, doar ca rudele lui Isagoras aduc jertfe lui Zeus Carianul 187. Aceşti doi bărbaţi, aşadar, s-au războit între ei pentru puterea în stat. Cleisthenes, fiind mai slab, şi-a atras poporul de partea sa. Apoi, el a împărţit pe atenieni în zece triburi188 – înainte erau patru –, părăsind numele lor vechi dat după fiii lui Ion 189, care erau Gelean, Aigicores, Argades şi Hoples, şi găsind denumiri după alţi eroi 19°, toţi pământeni, în afară de Aias; acest nume l-a adăugat celorlalte, deşi era străin, pentru că Aias era vecinul şi aliatul 191 cetăţii.

LXVII în luarea acestor, măsuri, Cleisthenes, pe cât mi se pare, s-a luat după unchiul său din partea maniei, Cleisthenes, tiranul Sicyonei. Cleisthenes din Sicycina, pe vremea luptelor cu argienii, în primul rând a oprit pe rapsozi să rânduiască întreceri în Sicyona pe temeiul versurilor lui Homer, pentru că îndeaproape peste tot sunt ridicaţi în slavă argienii 192 şi Argosul; în al doilea rând, se afla şi se mai află încă, tocmai în piaţa sicyonienilor, un sanctuar 193 al eroului Adrastos 194, fiul lui Talaos 195; pe acesta Cleisthenes dorea mult să-l scoată din cetate, fiind argian. Venind deci la Delfi, el întreba oracolul dacă ar putea să-l îndepărteze pe Adrastos. Pythia îi răspunse că Adrastos este regele sicyonienilor, iar el, ucigaşul 19 a. Aşadar, pentru că zeul nu-i

ISTORII, CARTEA A V-A

Îngăduia să ia aceasta măsură, el, întorcându-se acasă, cugetă la un vicleşug prin care Adrastos să fie totuşi îndepărtat. Când socoti că l-a găsit, trimiţând soli la Theba Beoţiei, îi înştiinţa că ar dori să-l ducă la el pe Melanippos, fiul lui – Astacos 197; thebanii i l-au dat1B8, Aducându-l pe Melanippos, Cleisthenes îi făuri un sanctuar chiar în prytaneu şi-l aşeză aici în locul cel mai întărit. Iar Cleisthenes îl aduse pe Melatiippos (pentru că acest lucru trebuie lămurit) ca pe cel mai înverşunat duşman al lui.

Adrastos, care i-a ucis fratele, pe Mekisteus, şi ginerele, pe Tydeus. După ce, aşadar, i-a făcut un sanctuar şi a despuiat pe Adrastos de jertfe şi de sărbători, le-a dăruit lui iMelanippas. Înainte vreme, sicyoniemi avuseseră obiceiul să-l cinstească în chip măreţ pe Adrastos, pentru – că ţinutul acesta era al lui Polybos, iar Adrastos era. fiul fiicei lui Polybos. Polybos, sfârşindu-şi viaţa fără copii (de parte bărbătească), îi lăsa domnia lui Adrastos-Sicyonienii îi aduceau deci cinstiri lui Adrastos şi, printre alte ritualuri, sărbătoreau prin dansuri tragice pătimirile Iul 199. Pe Dionysos ei nu-i cinsteau, ci numai pe Adrastos. Cleisthenes a înapoiat lui Dionysos corurile, iar cealaltă parte a jertfei a dăruit-o lui Melanippos a o°.

LXVIII Prin urmare, acestea \e-3. pus la cale Cleisthenes împotriva lui Adrastos. Iar pentru ca sicyonienii să nu aibă aceleaşi triburi ca argienii, a schimbat numele 201 triburilor doriene. Prin aceasta, el şi-a bătut joc 202 foarte urât de sicyonieni, pentru că le-a dat nume după porc, măgar (şi purcel), înlocuindu-le doar terminaţiile, în afară de numele tribului său; acestuia i-a împrumutat numele de la propria sa domnie [archej 203. Cei din acest trib se numeau, deci, Archelaoi [„Conducători de popoare”], ceilalţi, Hyaţi [„Porceşti”], Oneaţi [„Măgăreşti”], Hoireaţi [„Purceleşti”]. Sicyonienii au purtat aceste nume ale triburilor lor pe timpul domniei lui Cleisthenes şi chiar după moartea lui, în răstimp de 60 de ani. Dar după aceea, dându-şi seama, le-au schimbat în Hylleeni, Pamphylieni şi Dymanaţi204 \ cei din al patrulea trib adăugat la aceste trei, primind numele după Aigialeus „fiul lui Adrastos, s-au numit Aigialei.

LXIX Aceste fapte le săvârşise Cleisthenes din Sicyona. Cleisthenes din Atena, care este fiul fiicei celui din Sicyona

HBROOOÎ

şi îşi trage numele de la acela, şi el, cred eu, din dispreţ faţă de ionieni, ca atenienii să nu aibă aceleaşi triburi ca ionienii, l-a imitat pe illelsthenes, tizul său. După ce ai alipit la partida sa pătura de jos a atenienilor, înainte

înlăturata din toate, a schimbat humele triburilor şi, din mai puţine [câte erau], a făcut mai multe: a creat 7. ece şefi de trib 205 în loc de patru 208 şi în zece a împărţit şi demele 207, pe triburi. Făcându-şi din popor un aliat, el era cu mult deasupra duşmanilor săi.

LXX De aceea, Isagoras, simţindu-se mai slab în partida sa, luă la rându-i următoarele măsuri: ceru sprijinul lui Cleomenes din Lacedemona, cu care era în legături de ospeţie încă de pe vremea împresurării Peisistratizilor – asupra acestui Cleomenes plutea bănuiala că ar avea Legături cu soţia lui Isagoras. Cleomenes, trimiţând mai întâi un crainic la Atena, ceru să-l alunge pe Cleisthenes şi, împreună cu el, pe mulţi alţi atenieni, poreclindu-i „afurisiţii?* 208. Făcându-le, aşadar, această cerere, el vorbea după îndemnul lui Isagoras, pentru că Akmeonizii şi aliaţii lor erau învinuiţi de omorul 209 la care nu fuseseră părtaşi nici Isagoras, nici prietenii lui.

LXXI Iată acum în ce chip au primit unii dintre atenieni porecla de „afurisiţi": atenienii aveau printre ei un oarecare Kylon 21°, învingător la jocurile olimpice; acesta râvfiea să ajungă tiran 211; câştigându-şi tovărăşia câtorva de o vârstă cu el, încercă, să pună stăpânire pe Acropole SIB. Dar, nereuşind s-o cucerească „el [cu ceata lui] se aşeză cu ramura de măslin în mână lângă statuie213. Prytanii naucrarilor 2 l*i,* care cârmuiau pe arunci Atena, îi făcură să se scoale de acolo pentru a da socoteală, făgăduindu-le că vor fi în afara pedepsei ou moartea; dar iată că ei au fost totuşi ucişi şi vina căzii asupra Alcmeonizilor, Aceste întâmplări au avut loc înainte de Peisistratos.

LXXII Când Cleomenes trimise să-i alunge pe Cleisthenes şi pe „afurisiţi", Cleisthenes plecă de la sine, pe furiş; cu toate. acestea, Cleomenes se înfăţişă la Atena cu o mână de oameni, iar după ce ajunse aici, sili să ia calea pribegiei 700 de familii ateniene – pe ale căror nume i le-a strecurat Isagoras – sub cuvânt că sunt pătate, După aceea el încerca, în al doilea rând, să desfiinţeze sfatul 2 l5, iar slujbele publice ÎST – okn. CARTS a a V-A

El se pregătea să le dea pe mâna celor 300 de partizani de-al lui Isagoras. Dar cum sfatul *se* împotrivi şi nu vru să-i dea ascultare, Cleomenes, Isagoras şi cei din partida lor puseră stăpânire pe Acropole. Ceilalţi atenieni, nutrind aceleaşi gânduri [cu sfatul], i-au împresurat timp de două zile; în ziua a treia, potrivit unei învoieli, ieşiră din ţară toţi câţi erau lacedemonieni. Iar lui Cleomenes i se împlinise prorocirea. Căci îndată ce s-a urcat pe Acropole cu gândul de a pune stăpânire pe ea, el. s-a îndreptat spre sanctuarul zeiţei210 ca să se roage; preoteasa, ridicându-se de pe scaun înainte de a fi trecut el pragul, îi zise: „O, străine din Lacedemona, pleacă înapoi şi nu intra în templu, pentru că nu e îngăduit dorienilor să pătrundă aici. El îi răspunse: „O, femeie, dar eu nu sunt dorian, ci aheu” 217. El deci a pus la cale acţiunea fără să ţină seamă de loc de profeţie218 şi atunci din nou a fost alungat împreună cu lacedemonlenii. Pe ceilalţi, atenienii i-ah pus în lanţuri ca să-i omoare; printre alţii şi pe Timesitheos219 din Delfi, despre ale cărui isprăvi ale braţelor şi curajului aş putea să povestesc lucrurile cele mai minunate. Aceştia, aşadar, au pierit în lanţuri.

LXXIII Atenienii, în urma acestor întâmpliri, au trimis mai întâi după Cleistbenes şi după cele 700 de familii urmărite de Cleomenes, apoi au plecat la Sardes soli, în dorinţa de a făuri o alianţă cu perşii; erau încredinţaţi că lacedemonienii şi Cleomenes sunt gata de război împotriva lor. Când solii ajunseră la Sardes şi înfăţişară cele ce li se poruncise, Artapbern.es, fiul lui Hystaspes, cârmuitorul Sardesului, îi întrebă ce popor sunt ei şi în care parte a lumii locuiesc 220 de cer să fie aliaţii perşilor; când află de la soli, le vorbi pe scurt aşa: dacă atenienii dăruiesc pământ şi apă regelui Darius, el încheie cu ei alianţă, iar dacă nu, le porunceşte să plece îndată de la el. Solii, cu.de la sine putere, au spus. că îi dăruiesc, vrând să încheie alianţă [cu orice preţ]. Dar apoi. după ce s-au întors – în ţară, ei au îndurat grele învinuiri 221.

y...

LXXIV Cleomenes, dându-şi seama că a fost foarte

jignit atât cu vorba cât şi cu fapta de atenieni, adună oştire din întreg Peloponesul fără să spună pentru ce o strânge 223, în dorinţa de a pedepsi poporul atenienilor şi de a-l aşeza pe

HERODOT

Isagoras tiran, pentru că acesta venise împreună cu el de pe Acropole. Cleomenes deci năvăli în Eleusis cu o ceată numeroasa, iar beoţienii, potrivit înţelegerii, cuceriră în acelaşi timp Oinoe 223 şi Hysiai22 i, demele cele mai depărtate ale Atticei; calcidienii, pe de altă parte, le produseră stricăciuni, f

atrunzând şi ei pe meleagurile Atticei, Atenienii – atacaţiiind din două părţi, se gândeau să lase pe mai târziu pe beoţieni şi pe calcidieni; şi într-adevăr îşi îndreptară armele împotriva peloponezienilor care se aflau la Eleusis.

LXXV Când erau tocmai pe cale să-şi încaiere taberele în luptă, corint! enu, cei dintâi, cugetând în sinea lor că această acţiune se afla în afara dreptăţii, făcură cale-ntoarsă. După ei, pleacă şi Demaratos, fiul lui Ariston, care era de asemenea regele spartanilor; el luase parte la ieşirea oştirii din Laoedemona şi pentru că mai înainte nu fusese învrăjbit cu Cleomenes. Dar de la această dezbinare s-a dat o lege la Sparta să nu fie îngăduit ca amândoi regii să însoţească deodată oştirea când iese din ţară225; într-adevăr, până atunci amândoi o însoţeau. Astfel, în vreme ce unuia dintre ei i se lua comanda, el era lăsat acasă, ca şi unul dintre Tyndarizi 22 a – pentru că, înainte de această întâmplare, şi Tyndarizii însoţeau oştirea, fiind amândoi chemaţi în ajutor.

LXXVI De data aceasta însă, ceilalţi aliaţi, văzând că la Eleusis regii lacedemonienilor nu se înţeleg între ei şi că corintienii părăsesc linia ide bătaie, plecară şi ei care încotro. Prin urmare, dorienii au intrat în Attica de patru ori, de două ori năvălind pentru a se război, şi de două ori, pentru binele marii mulţimi a atenienilor prima oară, atunci. când au colonizat şi Megara (această campanie pe drept ar putea fi numită după numele lui Codros 227 care domnea atunci peşte atenieni), A doua şi a treia oară, pe

vremeacând, pornind din Sparta, au venit ca să-i alunge pe Peisistratizi; a patra oară, când Cleomenes năvăli cu peloponezienii în Eleusis; pe vremea aceea, deci, dorienii intrau pentru a patra oară în Atena.

LXXVII După ce această oştire s-a risipit fără glorie, atenienii, vrând să se răzbune, porniră cu – oaste mai întâi împotriva calcidienilor. Dar beoţienii le săriră în ajutor calcidie – ISTORII. CARTEA A V-A

nilor, la Euripos. Atemenii, când au văzut ajutoarele, ş-au gândit, să-i atace prima oară pe beoţieni, apoi pe calcidieni; astfel atemenii se încăierară cu beoţienii şi se dovediră cu mult mai puternici şi, după ce au ucis pe foarte mulţi, pe 700 dintre el i-au luat prizonieri. Tot în aceeaşi zi, atenienii, trecând în Eubea, se bătură şi cu calcidienii şi, biruindu-i pe aceştia, lăsară 4.000 de colonişti228 pe pământul hippoboţilor; hippoboţi *225* se numeau bogătaşii calcidienilor. Şi dintre aceştia câţi au fost prinşi fură puşi stih pază şi legaţi în lanţuri, împreună cu prizonierii beoţieni; cu vremea, [atenienii] i-au dezlegat pe preţul a două mine. Iar cătuşele lor, în care fuseseră legaţi, le-au atârnat pe Acropole; ele se mai aflau, încă. şi pe vremea mea, atârnate de zidurile care fuse –, seră pârjolite în flăcări130 de med, în faţa sanctuarului231 care este îndreptat spre apus. Şi ei au închinat a zecime din banii de răscumpărare [zeiţei Athena], făcând din ei un car cu patru cai de aramă 232; acesta este aşezat în partea stângă imediat cum intri în propileeie de pe Acropole; pe el sunt scrise următoarele cuvinte:

Neamul beoţian şi calddian înfrângân. du-l Fiii a ten icni, ’n-ak războiului trebi.

N-negre cătuşe de fier trufia le potoliră.

Dijmă Athenei ei dând, de pe venit, aceşti cai.

LXX VIII Atenienii, aşadar, erau în plină înflorire. E limpede, nu numai într-o singură, privinţă, ci în toate, ce lucru minunat este egalitatea; dacă şi atenienii ar fi fost conduşi de tirani, ei n-ar fi stat, în ale războiului, mai presus de cei care locuiesc în jurul lor, dar, scăpaţi de tirani, ei au ajuns cu mult deasupra celorlalţi. Limpede

apare şi faptul că, atunci când erau supuşi, ei se purtau ca nişte oameni lipsiţi de bărbăţie, ca unii care trudeau pentru un stăpân, dar după ce au-fost eliberaţi, fiecare pentru el însuşi muncea mai cu tragere de inimă 233.

LXXIX Iată deci faptele săvârşite 4 e atenieni. Thebanr, după aceste întâmplări, vrând să-i pedepsească pe atenieni, uimiseră soli să cerceteze oracolul. Pythia le răspunse că ei, singuri, nu sunt în stare să se răzbune, dar, dacă vor vesti faptele acolo unde răsună mai multe voci23 i, să ceară – HERQDOT

ajutor – le porunci Pythia – de la cei mai apropiaţi 235. După ce solii s-au întors şi au întrunit adunarea, le-au împărtăşit oracolul. Thebanii, înţelqgând din vorbele lor că trebuie să ceară ajutor de la cei mai apropiaţi, după ce i-au ascultat, au zis: „Oare nu locuiesc cel mai aproape de noi tanagrii, coronienii şi thespienii? Şi aceştia, însoţindu-ne mereu la luptă, duc cu noi războiul până la capăt cu dragă inimă. De ce ar trebui deci să-i rugăm? Dar mai degrabă [să ibăgăm de seamă] ca nu cumva să fie altul tâlcul oracolului.

LXXX în vreme ce dezbăteau aceste lucruri, unul dintre ei, începând să se dumerească „grăi deodată aşa: „Mi se pare ca eu pricep ce vrea să spună oracolul. Se zice ci Asopos a avut ca fiice pe Theba şi pe Egina23H. Cum ele sunt surori, cred că zeul ne-a Vestit să rugăm pe egineţi să ne vina în ajutor”. Şi cum nicio altă tălmăcire nu părea să se vădească mai bună decât aceasta, îndată, trimiţând ei solie, îi rugară pe egineţi, pe temeiul că le sunt cei mai apropiaţi, să le dea sprijin potrivit oracolului. Aceştia au răspuns celor care le cereau ajutorul că le trimit împreună cu solii pe Aâakizi2S7.

LXXXI Thebanii, după ce-şi încercară norocul cu alianţa Aiakizilor şi se văzură strâmtoraţi rău de atenieni, din nou trimiseră soli şi le dădură înapoi pe Aiakizi; le cerură în schimb oameni. Egineţii, mândri de marea lor înflorire şi amintindu-şi de vechea duşmănie 286 pe care o nutreau faţă de atenieni, de data aceasta, când thebanii cesrură sprijinul, porniră război nedeclarat împotriva

atenienilor. În vreme ce aceştia din urmă atacau pe beoţieni, ei se îndreptară cu corăbii mari spre Attica, cotropiră Phaleronul, încălcară multe deme de pe celelalte părţi ale coastei şi, înfăptuind asemenea isprăvi, pricinuită mari stricăciuni atenienilor.

LXXXII Duşmănia dintre egineţi şi atenieni a început după cum urmează *r* epidaurienilor nu le rodea pământul de loc; ei întrebară atunci oracolul din Delfi despre această pacoste; Pythia le porunci să înalţe statui Damiei şi Auxesiei 239 şi, după ce le vor ridica, le va merge mai bine. Epidaurienii240 s-au interesat apoi din ce să facă statuile, din

bronz sau din piatra; Pythia nu le-a îngăduit niciunul din aceste materiale, ci numai lemnul de măslin cultivat. De aceea, epidaurienil îi rugară pe atenieni să le îngăduie să taie măslini [de la ei], socotind că măslinii atenieni sunt cei mai sfinţi; mai umblă zvonul şi ca, pe vremea aceea, nu se aflau măslini nicăieri în altă parte a pământului decât la Atena. Aceştia le răspunseră că le vor da voie numai dacă ei se vor lega să aduci în fiecare an jertfe Athenei Polias241 şi lui E-rechteus. Învoindu-se, epidaurienii au primit sub asemenea legământ cele cerute şi „au ridicat statuile, făurindu-le din aceşti măslini. Pământul lor începu apoi să poarte rod, iar ei îşi ţineau mai departe legământul faţă de atenieni.

LXXXIII Pe vremea aceea, ca şi mai înainte, egineţii mai. ascultau încă de epidaurieni şi, printre altele342, se duceau la Epidaur, unde îşi judecau pricinile dintre ei, când fie că erau pedepsiţi, fie că cereau altora socoteală. Dar, la un moment dat, construindu-şi corăbii şi împinşi de nechibzuinţă, ei se despărţiră de epidaurieni. Cum erau dezbinaţi, egineţii se deaară la jafuri ca unii care se vedeau deodată stăpânii marii; până şi statuile pomenite mai sus, ale Damiei şi Auxesiei 24S, le-au răpit, le-au dus la ei acasă şi le-au aşezat în inima ţării lor, în locul numit Ole, care se află la o depărtare de cel mult 20 de stadii de oraş. Înălţându-le în acest loc, le cinsteau prin jertfe şi prin

coruri de femei, care rosteau cuvinte batjocoritoare244, alegându-se totodată pentru fiecare din cele două divinităţi câte zece bărbaţi drept coregi. Corurile nu defăimau pe niciun bărbat, ci numai pe femeile din partea locului. Existau şi la epidaurieni aceleaşi ceremonii; la ei se obişnuiau şi ritualuri tainice.

LXXXIV După ce li s-au furat aceste statui, epidaurienii n-au mai respectat înţelegerea faţă de atenieni; atunci aceştia din urmă îşi arătară prin soli nemulţumirea; dar epidaurienii începură sa le dovedească în vorbe că ei nu încalcă dreptatea, pentru că, atâta vreme cât au – avut pe pământul lor statuile, şi-au respectat învoiala; din moment ce însă au fost despuiaţi de ele, nu mai era drept ca tot ei să plătească tribut, ci pretindeau că obligaţia revine egineţilor.

HERODOT

care le stăpânesc. La aceste cuvinte, atenienii, trimiţând soli în Egina, cerură statuile; dar egineţii le răspunseră că ei nu au nimic de-a face cu atenienii.

LXXXV Atenienii povestesc că, în urma acestei cereri, au fost trimişi, cu o singură corabie cu trei rânduri de vâsle, câţiva cetăţeni aleşi de obşte care încercară, după ce au ajuns în Egina, să smulgă de pe soclu statuile cu pricina, sub cuvânt că erau din lemnul lor propriu). gândul lor era să le ducă cu ei. Dar cum nu puteau să le ia, legară nişte funii în jurul statuilor şi începură să tragă de ele; şi iată că, în vreme ce ei se opinteau, un tunet şi, odată cu tunetul, un cutremur zguduiră pământul; corăbierii care trăgeau de funii se tulburară la minte din această pricină şi, ca urmare a unei astfel de rătăciri, începură să se ucidă între ei ca vrăjmaşii, până ce, dintre toţi, rămase în viaţă doar unul singur, şi abia el mai ajunse la Phaleron.

LXXXVI Atenienii, aşa povestesc că s-a petrecut întâmplarea. Egineţii însă [spun] că atenienii n-au sosit cu o singură corabie (pentru că pe una singură şi chiar pe ceva mai multe de una, chiar în cazul când s-ar fi întâmplat să le lipsească cu desăvârşire corăbiile, ei tot le-ar fi respins cu uşurinţă), că au venit împotriva ţării lor cu

multe, vase, dar că au dat înapoi din faţa atenienilor şi nu s-au bătut cu ei pe mare. Pricina nu pot s-o lămuresc în mod precis, nici dacă s-au retras pentru că se simţeau mai slabi în lupta pe apă, nici dacă aveau de gând să pună la cale ceva ce de fapt au şi pus. Atenienii deci, cum nimeni nu le ţinu piept în luptă, coborând din corăbii, se îndreptară spre statui; dar neputându-le smulge de pe soclu, după ce le-au legat de jur-împrejur cu nişte funii, începură să le tragă, până ce iată ce s-a întâmplat cu amândouă statuile din pricina smucim – mie însă mi-i peste putinţă să cred vorbele lor, să le creadă oricine altul –, ele au căzut în genunchi245 înaintea lor şi, de la acea întâmplare, au dăinuit aşa peste vremi. Atenienii, aşadar – povestesc egineţii –, acestea au săvârşât; cât despre ei înşişi – spun în continuare egineţii – în momentul în care au aflat că atenienii sunt pe cale de a porni cu război împotriva lor, i-au şi pregătit pe argieni; atenienii au debarcat în Egina, iar argienii s-au înfăţişat

Îndată ia să le dea ajutor egineţilor şi, trecând pe furiş din Epidauros în insulă, căzură asupra atenienilor, care fura luaţi pe neaşteptate, şi le tăiară legătura cu vasele; chiar din acea clipă s-a auzit tunetul şi s-a cutremurat glia sub ei.

LXXXVII lata ce povestesc argienii şi egineţii, dar şi. atenienii recunosc că doar unul singur a scăpat dintre ei de a ajuns în Attica. În afară de aceasta, argienii mai adaugă că, în vreme ce ei făceau prăpăd în tabăra attică, şi acel singur om numai datorită lor a scăpat cu viaţă; atenienii însă susţin ci mulţumită divinităţii. De fapt, nici acesta singur n-a rămas viu, ci a pierit în felul următor. Întors la Atena, el a adus vestea măcelului; aflând cele petrecute, soţiile bărbaţilor plecaţi la lupta împotriva Eginei, cuprinse de o cumplită furie ca, dintre toţi, doar el singur s-a întors teafăr, se strânseră în jurul lui şi-l înţepară cu fibulele veşmintelor; fiecare în parte îl lua la rost întrebându-l tţnde este bărbatul, ei. Şi iată că în acest fel şi-a găsit şi el sfârşitul246. Atenienii au socotit fapta

femeilor lor mai cumplită chiar decât măcelul. Şi, pentru că nu ştiau cum să le pedepsească în alt chip, le preschimbară îmbrăcămintea în cea ioniana 247; înainte de această întâmplare, femeile atenienilor purtau veşminte dorice, foarte asemănătoare cu cele corântiene; ei le-au schimbat atunci cu tunici de lină, ca să nu se mai folosească de fibule 248.

LXXXVIIX Pentru cei care vor să cunoască adevărata faţă a lucrurilor, haina aceasta nu este ionică din vechime, ci cariană249, pentru că îmbrăcămintea elenă a femeilor în vremea. de demult era peste tot aceeaşi, şi anume haina pe care noi azi o numim dorică260. Faţă de aceste întâmplări, argienii şi egineţii au hotărât. să ia şi ei următoarele măsuri: „să fie lege în amândouă cetăţile ca fibulele să se facă o dată şi jumătate [mai mari] decât măsura obişnuită pe atunci, iar femeile să închine cu osebire fi bule251 în templul acestor divinităţi; să nu se intre în templu cu nimic aâtic, nici, măcar cu un vas de lut; şi de atunci s-a statornicit şi legea să se ibea numai din vase de la ei din ţara. Astfel că femeile argienilor şi ale egineţilor, de atâta amar de timp, mai purtau încă şi pe vremea mea ace mai mari decât înainte, din duşmănie faţă de atenieni.

HHXODDT

LXXXIX Prin, urmare, Otaceputul vrajbei dintre atenieni şi egineţi s-a iscat aşa cum s-a arăbat 2 e2. –”.

Atunci când thebariii le-au cerut sprijinul, egineţii, adu-Cââindu-şi. aminte – de cele întâmplate cu statuile, au dat cu draga inimă ajutor beoţienilor.

IJJ meţii, aşadar, prădau coastele Atticei, iar atenienii, tocmai când erau. pe cale să pornească război împotriva pp. eţilor „primiră de la oracolul din Delfi vestea că, în ce

Pşeşte nedreptatea egineţilor, au de aşteptat 30 de ani. final treizeci şi unuiea, după ce vor 1 ridicat un sanctuar

k} i-Aiacos, să înceapă războiul împotriva egineţilor... că îimda-va 1 după dorinţa lor; dar dacă vor porni idşiţă – cu *t* oaste împotriva egineţilor, multe. vor. avea re: „pa – 3

pait în acest răstimp, multe vor şi înfăptui, totuşi până în ife-fe – din urmă vor învinge. Când atenienii auziră aceste cuvinte stpstite pentru ei, ridicară lui Aiacos 263 în dar un sanctuar, „Sare… Nse să „a> «rii, în… ago ra>… dar. du. putură să faiiie aMnd că trebuie să aştepte 30 se ani 254, o dată ce au îndurat Jigniri din partea egineţilor.

gsjiXC Pe când, aşadar, ei se pregăteau de război, o – afacere armoni tă de lacedemonieni li – se puse de-a curmezişul în stepfrie. – Lacedemonieali aflară de demersurile Alemeoaizilor la Işythia şi de uneltirile286 Pythişi. împotriva lor şi a Pgisisjipăţizilor; de aceea, ei simţiri o îndoită. suferinţă, pentru

ca alungaseră pe nişte oameni cu care erau în legături de băpeţie fi pentru că, aducând la îndeplinire d asemenea mănu. li se arătasenicio recunoştinţă din partea atenieţilor. Ba, pe lâxigl. acestea, oracolele îi aţâţau tner.eu, spu Sşffcâu-le ce multe şi nedrepte vor fi pătimirile lor din pricina ţepienilor. Ei nu cunoscuseră. Înainte aceste oracole, Har de când Cleomenes le-a adus la Sparta, le aflară. Cleoi-saies a luat tăbliţele cu oracole de pe Acropplea Atenei; *muiate* vreme, tablele cu oracole se aflau în stăpânirea Prisistranzilor care „alungaţi fiind, le-au lăsat în templu 298; & cum zăceau în părăsire. Cleomenes a luat tăbliţele cu el 85 t.

Când lacedemonienii se aflară în stăpânirea oracolelor şi văzură că atenienii înfloresc şi că nu se pregătesc de JOC). să asculte de ei, înţelegând că, atâta timp cât neamul ate – est? liber, ar putea ajunge la fel de puternic eşf al

«.

lor 258, dar, stăpânit de tirani, ar i slab şi gata să le arate. supunere; dându-şi seama de fiecare din aceste lucruri „trimiseră după Hippias, fiul lui peisistraţos, la Sigeion în Hellespont (unde trăiau în surghiun Peisistratizli). Când sosi Hippias – la chemarea lor –, spartanii, trimiţând şi după golii celorlalţi aliaţi, le vorbiră aşa: „Bărbaţi din oastea aliată, recunoaştem ca noi n-am

lucrat în marginile dreptăţii; aţâţaţi de oracole înşelătoare, am alungat din patria lor pe nişte oameni legaţi de noi prin strânse legături de ospeţie şi care ne-au întins o mână de ajutor să ţinem sub stăpânire Atena. Săvârşind acestea, noi am predat cetatea unui popor nerecunoscător, care, eliberat prin noi, şi-a ridicat capul, jignindu-ne, şi ne-a alungat [din ţara lui] pe noi şi pe regele nostru; apoi, trezindu-i-se dorinţa de glorie, a început să crească, cum prea bine – au înţeles vecinii lui, beoţienii şi calcidienii, şi în curând vor înţelege şi alţii care şi-au făcut socoteli greşite despre el. Dar, pentru că am greşit când am săvârşit asemenea lucruri, vom încerca acuma împreună cu voi să aducem unele îndreptări. Căci tocmai pentru aceasta am trimis după Hippias şi după voi să veniţi din cetăţile voastre, ca, prin înţelegere comună şi cu puteri unite, să-l ajutăm pe acesta să pătrundă din nou în Atena, dându-i înapoi ceea ce i-am luat”.

XCII Aceştia, deci, aşa vorbiră, dar cei mai mulţi dintre aliaţi nu le aprobară cuvintele; ei şedeau tăcuţi; doar Socles din Corint li se adresă. astfel: „De bună seamă, cerul va sta de-acum înainte sub pământ şi pământul, atârnat deasupra cerului, iar oamenii îşi vor avea lăcaşul în mare şi peştii unde l-au avut mai înainte oamenii, pentru că voi, lacedemomenilor, nimiciţi egalitatea în drepturi, pregătindu-vă să aduceţi în cetăţi tirania, faţă de care oamenii nu au nicio altă rânduială mai nedreaptă şi mai puţin pătată de crimă. Dacă voi socotiţi că e. bine acest lucru, ca cetăţile şa alba orânduire tiranică, numai după ce vă veţi aduce voi înşivă cei dintâi la voi acasă un tiran, abia atunci căutaţi să-l înscăunaţi şi la alţii; dar acum voi, care sunteţi feriţi de tirani şi care păziţi eu străşnicie să nu se ivească tirania la Sparta, vreţi totuşi s-o aduceţi la aliaţii voştri. Într-ade-i văr, dacă aţi fi cunoscut tirania ca noi, aţi fi puţţiţ rosţ. păreri ceva mai bune decât cele de şteuirţ”, g – iptoijt, voltwji 1)

HBRODQT

Iată [>să vă dau o pildă]: corintienii aveau următoarea rânduială a treburilor obşteşti: la ei era

oligarhie şi cetatea o cârmuiau aşa-zişii Bacchiazi 259; aceştia dădeau în căsătorie şi-şi luau soţii unii de la alţii. Dar iată ca o dată unuia dintre aceşti bărbaţi, lui Amphion, i se născu o fiică şchioapă; numele ei era Labda. Cu ea niciunul dintre Bac – phiazi nu voia să se însoare, astfel că ajunse nevasta lui Eetion, fiul lui Echecrates, de neam din Petra 26°, deci lapit281 de obârşie şi urmaş al lui Caineus1282. Dar cum Eetion nu avea copii nici cu femeia aceasta, nici cu alta, plecă ia Delfi. să se intereseze în legărură ţeu naşterea de prunci. Îndată ce păşi pragul, Pythia îl agrăi cu următoarele versuri:

*

Eetion nimeni nu te crusteşt (e), deşi vrednic de cinste.

Labda e grea; o. piatră va naşt (e) ce se rostogoleşte;

Peste monarhi va cădea şi curaţi-vă Corântul.

Cuvintele profeţite lui Eetion ajunseră într-un fel oarecare la cunoştinţa Bacohiazilor. Acestora le rămăsese neînţeles. oracolul pe care-l primiseră mai înainte în legătură cu Corintul şi care ascundea acelaşi tâlc ca cel al lui Eetion, glasuind astfel:

Vultur sa. pe stâncă aşteaptă să nască; un leu el va naşte Tare şi crud; pe mulţi sub genunchi îi va frânge; la aceasta Bine gândiţi Voi, corintieni, care-n jurul Peireneiâas Mândre şi-n jur de Corint locuiţi, cu multe izvoare.

Acest oracol, care Îi s-a menit înainte vreme Bacchiazilor, era fără dezlegare pentru ei; dar când au aflat de cel împărtăşit lui Eetion, îndată au priceput că şi cel de „mai înainte suna aidoma lui. Înţelegându-l, aşadar, pe acesta, ei păstrară tăcere, cu gândul să-l piardă pe vlăstarul ce i se va naşte lui Eetion. Îndată ce soţia acestuia născu, ei trimiseră zece dintre ai lor în dema în care locuia Eetion, ca să ucidă pruncul... Sosind, deci, la Petra şi intrând în curtea lui Eetion, îi cerură copilul; Labda, fără să bănuiască ceva din pricinile pentru care veniseră şi socotind că o fac din prietenie pentru tatăl lui, îl aduse. şi-l dădu în braţele un ţnşt dintre ei. Pe drum ei se

înţeleseseră ca primul car? va

IStORit. CARTEA A V-A g.

lua copilul să-l trântească de pământ. Dar iată că în mo – tnenţul în care Labda îl aduse şi-l întinse spre ei, copilul, printr-o întâmplare divină, surâse bărbatului care-l luă în braţe; acestuia, când îi zări zâmbetul, îi fu mila sad ucidă; cum i se făcu milă de el, îl dădu celuilalt, acesta, celui de-al treilea. Aşa trecu el, din mină în mână, pe la toţi cei zece bărbaţi, niciunul nevoind să-l omoare. După aceea dădură mamei înapoi copilul şi. ieşiră afară; dar, oprindu-se la poartă, se luară la harţă între ei, învinuindu-se şi mai ales certându-l pe cel care-l luase primul în braţe că nu a făcut după cum le-a fost învoialapână în c-le din urmă se gândiră să intre din nou înăuntru şi cu toţii să ia parte la omor. Dar îi era sortit Corintului să-i reînvie iarăşi nenorocirile din partea vlăstarului lui Eetion, pentru că Labda auzi toate cuvintele lor, stând la uşă). temându-se ca ei să nu-şi schimbe părerea şi, luând pentru a doua oară copilul, să-l ucidă, ea îl duse degrabă de-l ascunse în locul care i se păru cel mai tainic, într-un cufăr 26 fl, ştiind că, dacă vor veni să-l caute, înturnându-se din drum, vor porni să cotrobăiască peste tot. Aşa s-a şi întâmplat. Intrând ei, aşadar, înăuntru şi căutându-l, cum nu-l găsiră nicăieri, socotiră de cuviinţă să plece şi să spună celor care i-au trimis că au săvârşit toate câte li s-au poruncit. Plecând, deci, aşa au vorbit.

Mult mai târziu, după aceste întâmplări, copilul lui Eetion se făcu mare şi pentru că scăpase.de această primejdie, căpăţă porecla de Kypselos267, după numele cufărului. Iar când atinse vârsta bărbăţiei şi puse anumite întrebări oracolului de la Delfi, Kypselos primi răspuns prielnic pe temeiul căruia se sprijini, porni la acţiune şi cuceri Corintul.

Iar oracolul suna astfel!

Omul acesta ce intri-n a mea locuinţă-i ferice.

Kypselos 298 Eetides *ce-n* Corintul prea falnic e rege.

El şi copiii-i, dar pruncii pruncilor lui, niciodată fi89.

A6 esta a fost oracolul. Ca tiran, iată ce fel de om a

fost Kypselos: el a alungat din ţară pe mulţi corintieni, pe mulţi alţii i-a lipsit de bunurile lor, dar, mai mult decât atâta, foarte multora le-a pus capăt zilelor. După 30 de ani de

5*

HfifcO & di domnie şi: după o viaţă întreţesută mimai, de bucurii, ajunsă ca urmaş ia domnie fiul său, Periandros.

Periandros, la început, a fost mai blând decât tatăl său; după. ce, prin nişte mijlocitori, a intrat în legătură cu Thrasybulos, tiranul Miletului, el a devenit un ucigaş şi mai cumplit decât Kypselos. El trimise o dată la Thrasybulos un crainic, ca să-i întrebe ce orânduire să statornicească în treburile publice pentru a fi la adăpost de orice primejdie şi pentru a câmuri cetatea după bunul său plac1 e70. Thrasybulos îl duse pe solul lui Periandros afară din cetate şi, păşind pe o câmpie semănata, străbătu holda de griu, întrebând şi iscodind mereu trimisul în legătura cu solia lui din Corint; [în acest timp] el reteza ori de câte ori vedea vreun spic înălţat deasupra celorlalte şi, tăind spicul astfel, îl arunca la o parte, până ce distruse, în acest fel partea frumoasă şi mai înaltă a griului. După ce străbătu astfel câmpia fără să adauge niciun cuvânt, trimise solul înapoi. Când acesta se înapode la Corint, Periandros era dornic să afle de la el sfatul primit. Dar acesta îi spuse că Thrasybulos nu l-a sfătuit în niciun fel şi chiar se mira că Periandros l-a trimis la un astfel de om, cam scrântit la minte şi totodată distrugător al propriilor sale bunuri, povestindu-i de-a fir a păr cele văzute la Thrasybulos271, Periandros. Însă, pricepând. purtarea aceeaj înţelese că Thrasybulos îl îndemna să-i ucidă pe cetăţenii mai răsăriţi; într-adevăr, de atunci el şi-a arătat toată cruzimea faţă de cetăţenii săi; câte omoruri şi prigoniri au rămas neîmplinite de Kypselos, le-a înfăptuit. Periandros. Într-o bună zi a despuiat. d „e. haine toate femeile corintienilor în cinstea soţiei sale, Melâssa. Atunci el a trimis soli la thesproţi 272 fă oracolul morţilor 273, pe fluviul Acheron, ca să întrebe despre comoara străinului. Melâssa, care li s-

a arătat, le-a spus că nu le va da nicio lămurire, nici nu le va dezvălui în ce. loc zace comoara, pentru că este goală îşi e frig hainele cu care au înmormântat-o nu-i sunt de niciun folos pentru că nu – sunt arse. Drept mărturie că spune adevărul ia faptul că Periandros a. băgat pâinea în cuptorul rece… Când lui Periandros i s-a întors această veste (semnul era vrednic de încredere, pentru că s-a împreunat cu Melâssa moartă), îndată după ştirea primită, dădu poruncă prin crainic ca toate femeile corintienilor să iasă la templul Herei. Acestea se în ISTORII. CARTEA A V-A

faţişară, ca pentru sărbătoare, gătite în hainele cele mai frumoase; el, după ce pusese la pândă lăncieri, le dezbrăcă pe toate deopotrivă, şi pe libere şi pe sclave, apoi, strângându-le [hainele] la un loc, într-o groapă, le dădu foc, în vreme ce înălţa rugi Melissei. După ce săvârşi aceste ritualuri îşi trimise a doua oară soli la oracol, chipul Melissei îl lămuri în ce loc aşezase ea comoara străinului *2U*.

„Iată-vă deci tirania, o, lacedemonieni, şi iată isprăvile ei. Pe noi, corintienii, ne-a cuprins o mare mirare atunci când v-am văzut; că trimiteţi după Hippias; de data aceasta ne minunăm încă şi mai mult că rostiţi asemenea vorbe. Vă conjurăm, în numele zeilor eleni, nu rânduiţi în cetăţi tirania. [Sau poate] nu vă veţi opri din drum, ci veţi încerca să-l aduceţi pe Hippias ampotriva dreptăţii? Să ştiţi atunci, că noi, corintienn, n-o să vă încuviinţăm faptele” 275.

XCIII Socles, solul Corintului, astfel vorbi; dar Hippias îi întoarse vorba” în numele aceloraşi zei ea ai lui, că, într-adevăr, corintienilor, mai mult decât tuturor, le va părea rău după Peisistratizi când le vor sosi zilele înseninate [de soartă] să aibă supărării din partea atenienilor. Hippias le vorbea acestora ca unul care cunoştea cel mai bine oracolele B79. Ceilalţi aliaţi statura până atunci tăcuţi, dar când îl auziră pe Socles vorbind deschis, toţi într-un glas îmbrăţişară părerea corintianului, iar pe făcedemonieni îi legară prin jurământ să nu aducă

nicio schimbare în vreo cetate elenă. Aşa luară sfârşit aceste dezbateri.

XCIV Lui Hippias, când plecă de aici, Amyntas 277 Macedoneanul îl dărui 278 Anthemuntul 279, iar thessalienii îi dădură Iolcostil 380; dar el nu primi niciuna, nici alta, ci se întoarse din nou la Şi/geion, pe care Peisistratos îl cucerise cu armele de la mytilenieni. După ce Peisistratos a pus stăpânire pe Sigeion, aşeză ca tiran aici pe un fiu de-al său bastard, pe Hegesistratos, care era născut de o femeie din Argos şi care moşteni, nu fără luptă, cele lăsate de Peisistratos... într-adevăr „de multă vreme îşi încercaţi puterile în luptă ă8 i, mytilenienii282 pornind din oraşul Achilleion28S, iar atenienu, din Sigeion; primii pretindeau regiunea, atenienii nu le-o recunoşteau, arătându-le prin dovezi că eolienii n-au de loc mai mare – drept la ţinutul Ilioţiului decât

70 herodot ei înşişi sau alţii dintre elenii care au dat ajutor lui Menelaos [ca să se răzbune] pentru răpirea Elenei.

XCV în timpul luptei se iviră şi alte întâmplări – de tot felul284; astfel, printre altele, poetul Alcaios, la o încăierare în care atenienii ieşiră învingători, abia scăpă cu fuga, iar armele lui le capturară atenienii şi le atârnara pe zidul templului Athenei din Sigeion. Alcaios, după ce alcătui din aceste întâmplări un poem, îl duse la Mytilene, unde îşi povesti păţania unui prieten, Melanippos. Pe mytilenieni şi pe atenieni i-a împăcat Periandros, fiul lui Kypselos, pentru că lui i-au încredinţat sarcina de arbitru. împăcarea făcută de el prevedea, să se dea fiecăruia, ţinutul pe care îl ocupa atunci. Astfel a ajuns Sigeionul sub stăpânirea atenienilor285.

XCVI Kippias, după ce sosi din-Lacedemona în Asia, puse totul în mişcare, defăimându-i pe atenieni în faţa lui Arţar phernes; el *o* făcu din dorinţa ca atenienii să cadă sub stăpânirea sa şi a lui Darius. Deci, asemenea intrigi punea Hippiăs la cale. Atenienii însă, aflând de ele, trimiseră soli la Sardes, nelăsându-i pe perşi să dea ascultare celor surghiuniţi din Atena. Artăphernes le

pretinse să primească înapoi pe Hippias dacă vor să se afle în siguranţă. Atenienii – nu primiră însă propunerile făcute şi astfel, respingându-le, ei luară hotărârea sa se arate pe faţă duşmanii perşilor.

XCVII Pe când atenienii chibzuiau asupra acestor fapte şi în vreme ce Peisistratizii îi defăimau în faţa perşilor, tocmai în aceste împrejurări sosi la Atena Aristagoras Milezianul, alungat din Sparta de Cleomenes Lacedeiaonianul; într-adevăr, pe atunci Atena era cea mai puternică488 dintre toate cetăţile [elene]. Înfăţişându-se, deci, înaintea poporului, Aristagoras se apuca să vorbească despre aceleaşi lucruri ca la Soarta287, despre bunurile din Asia şi despre războiul cu

Î

Ierşii care pot fi uşor mfr înţi, deoarece nu obişnuiesc să folosească nici scut, nici lance. Acestea, le spuse şi, pe lângă acestea, mai adăugă că milezienii sunt colonişti de-ai atenienilor/ şi, deci, s-ar cuveni, pentru că au >la îndemână forţe uriaşe, să le \sară în ajutor. Şi, cum el se afla la mare strâmtoare, n-a lipsit nimic ce să nu fi făgăduit, până când i-a înduplecat. Se vede treaba că e mai uşor să înşeli pe mai

ÎSTOIUJ, CARTEA A V-A

n mulţi decât pe unul singur288; dacă pe Cleomenes Lacedemanianul, deşi era singur, n-a putut să-l amăgească, cu 30.000P89 de atenieni a reuşit acest lucru. Atemenii, deci, înduplecaţi fiind, au votat să trimită ionienilor 20 de vase în ajutor, alegând comandant al lor pe Melanthţos, un bărbat care se bucura în toate de mare cinste printre oexăţeni. Aceste corăbii au fost începutul, nenorocirilor pentru eleni şi pentru barbari.

XCVII1 Aristagoras, aşadar, luând calea marii şi sosind în Milet, după ce-şi făurise un plan din care ionienii n-aveau să tragă niciun folosg9 n (dar de fapt nici nu l-a alcătuit cu acest ţel, ci numai ca să-l supere pe regele Darius), trimise în Frigia un om la peonii care se trăgeau de pe malurile Strymonuluicei pe care Megabazos îi făcuse prizonieri şi care locuiau acumun loc aparte şi un sat al

Frigiei. Omul, după ce sosi la peoni, le vorbi astfel: „Peoni, m-a trimis Aristagoras, tiranul Miletului, ca să vă propună mântuirea voastră, dacă vreţi să-i daţi ascultare. Pentru că [trebuie să ştiţi] acuma întreaga Ionie s-a răsculat împotriva stăpânirii regelui şi vă întinde mâna să vă scape [de aici pentru a ajunge] în ţara voastră. Până la mare vă descurcaţi voi înşivă, dar de acolo înainte grija va fi a noastră”. Auzind aceste – cuvinte, peonii se bucurară foarte şi, luându-şi copiii, şi soţiile, alergară în grabă. spre mare; unii dintre ei însă rămaseră pe loc, temându-se de o asemenea încercare. După ce peonii ajunseră la ţărmul mării, trecură de aci în insulă Chios. icând se aflau de acum în Chios, sosi pe urmele lor o numeroasă cavalerie persană pornită să-i urmărească; cum [până aici] nu i-au prins, perşii au trimis vorbă peonilor, la Chios, să se întoarcă. Dar peonii nu le primiră cuvintele, ci, din insula Chios, băştinaşii. îi petrecură în Lesbos, iar lesbienii îi conduseră în Doriscos S9S; de aici, mergând pe jos, ei ajunseră în Peonia.

XCÂX Când au sosit atenienii cu 20 de corăbii, aducând totodată şi cinci trireme eretriene, careluau parte la expediţie nu de dragul atenienilor, ci al milesienilor înşişi 293, plătindu-şi faţă de ei cele datorate (pentru că odinioară milezienii i-au însoţit la război294 pe eretrieni împotriva calcidienilor, atunci când pe calcidieni, la rândul lor – i-au

ÎS

MERODOT

ajutat samienîi împotriva eretrienilor şi a milezienilorj, când au sosit, aşadar, aceştia şi s-au înfăţişat totodată şi ceilalţi aliaţi, Aristagoras porni cu război împotriva Sardesului. El nu însoţi oştirea, ci rămâse în Milet, dar numi comandanţi pe alţi milezieni, printre care pe propriul său frate, Haropinos, şi, dintre ceilalţi cetăţeni, pe Hermophantos.

C Ajungândi deci, ionienii cu această oştire la Efes, lăsară corăbiile la Coressos205, în ţinutul Efesului, iar ei înaintară spre inima uscatului cu o ceată numeroasă,

luându-i pe efe – sierii călăuze, de drum296. Mergând de-a lungul fluviului Caystrio s2B7, iar de aici trecând dincolo de Tmolos298, reuşiră să cucerească Sardesul, fără să li se împotrivească cineva; ei puseră stăpânire pe toate celelalte părţi ale oraşului în afara cetăţuii; căci. cetăţuia o apăra – chiar Artaphernes cu o ceată de bărbaţi nu prea mică la – număr.

CI, Iată acum ce i-a împiedicat să jefuiască oraşul, pe care l-au cucerit. În Sardes casele cele mai multe erau din trestie, iar câte dintre ele erau de lut aveau acoperişul tot de trestie. Când unul dintre ostaşi a aprins o casă din acestea, focul, întinzându-se cu repeziciune de la o casă la alta, a cuprins toată cetatea. În timp ce oraşul era în flăcări, lydienii, şi perşii din oraş, înconjuraţi din toate părţile de focul care încinsese marginile oraşului şi negăsind ieşire din cetate, se strecurară cu toţii înspre piaţă şi spre malul fluviului Pactolos299; acest fluviu, care rostogoleşte la vale nisip cu aur, curge din Tmolos prin mijlocul pieţei şi apoi se varsă în fluviul Hermos 30°, iar acesta, la rin du l său, în mare. Adunaţi deci pe malurile fluviului numit Pactolos şi în piaţă, lydienii şi perşii fură siliţi să se apere. Dar idnienii „când îi văzură pe unii dintre duşmani gata de apărare, iar pe alţii înaintând zgre ei în număr mare, cuprinşi de teamă, începură să se retragă spre. muntele numit Tmolos, iar de aici, în timpul nopţii, porniră spre corăbii.

Cil Iată, deci, ca sardienii avură de suferit pagubele focului; în aceleaşi zile a ars şi templul zeiţei locale Kybebe se>1, pentru răzbunarea căreia, cu ani în urmă, perşii au aprins templele elenilor. Atunci, însă, perşii, care îşi aveau aşezările dincoace de fluviul. Halys, aflând dinainte

JSRWUF. *tă Urtă* A *V-A. m*

de planurile elenilor, se adunară la un loc şi săriră l. ydienilor în ajutor. Dar cum nu-i mai găsiră pe ionieni la Sardes, luându-se pe urmele lor, îi ajunseră în Efes. Ionienii îndată se aşezară în linie de bătaie şi, încăierându-se cu ei în luptă, suferiră o mare înfrângere. Pefşi-i uciseră atunci pe mulţi dintre ei, pe unii chiar cu nume vestit, ca,

de pildă, pe Eualkictes, comandantul eretrienilor; acesta c’câştigase [înainte] victorii gimnice cu cunună de laur; şi fusese mult lăudat de Simonides din Keoş 802. Acei care au scăpat din luptă se risipiră prin oraşe 305.

CUI Prin urmare, aşa s-a sfârşit ciocnirea dintre ei. Apoi atenienii, părăsind pe ionieni, cu toate că Aristagoras îi chema mereu prin soli, le spuseră pe faţă că nu mai au. de gând să-i sprijine. Ionienii, deşi lipsiţi de alianţa atenienilor, nu pregetară de loc să pregătească războiul împotriva regelui, înţi-atât de departe merseseră faptele lor contra lui Darius. Pornind ei, aşadar, pe calea apei spre Hellespont, luară sub stăpânire oraşul Byzantion şi toate celelalte cetăţi de aici; apoi, întorcându-se din Hellespont, îşi câştigară alianţa celei mai mari părţi a Cariei; la fel şi Caunos30 i, care mai înainte nu voia sa li se alieze, îndată ce ionienii aprinseră Sardesul, li se alătură şi el.

CIV Iar ciprioţii, în afară de amathusieni 80S, trecură cu toţii de bunăvoie de partea lor. Într-adevăr, şi ei se răzvrătiseră împotriva mezilor în următoarele împrejurări... Trăia [pe vremea aceea] Onesilos, fratele mai – tânăr al lui Gorgossoa, regele salaminienilor, fiul lui Hersis al lui Siromos al lui Euelthon. Acest om şi mai înainte îl îndemnase mereu pe Gorgos să se răscoale împotriva regelui; de data aceasta însă, când află că şi ionienii s-au răzvrătit 307, stărui şi mai mult. Dar cum nu era chip să-l înduplece pe Gorgos, pândind clipa în care acesta avea să iasă din cetatea salaminienilor, Onesilos, împreună cu ostaşii săi, îl închise în afara porţilor. Gorgos, după ce i se lua cetatea. Fugi la mezi. Astfel, Onesilos ajunse în fruntea Salaminei şi căută să înduplece pe ciprioţi să se răscoale împreună cu el. Pe unii i-a convins, dar pe amathusieni, care nu voiau să-i dea ascultare, îi împresură”, aşezându-şi tabăra în faţa [cetăţii lor].

ttERODO?

CV Onesilos împresura oraşul Amathus, când regele D & – rius primi vestea ca atenienii şi ionienii au luat Sar desul şi l-au trecut prin foc şi pârjol, iar capul care a recrutat trupele şi care a urzit [toate] acestea a fost

milezianul Aristagoras. Se spune că regele, îndată ce a aflat acestea, n-a spus nimic de ionieni, ştiind ibine că ai nu vor scăpa de pedeapsă pentru *că* s-au răsculat – dar a întrebat cine sunt atenienii, iar când a aflat, şi-a cerut arcul; după ce l-a luat în mână şi i-a pus o săgeată, a tras în sus spre cer şi, trăgând în aer, a zis: „O, Zeus, dă-mi parte să mă răzbun pe atenieni”; spunând acestea, el a poruncit uneia dintre slugile sale să rostească de trei om, de fiecare dată când o să-i aducă mâncarea: „Stăpâne, adu-ţi aminte de atenieni” 303.

CU După ce dădu asemenea poruncă, chemă în faţa lui pe Histiaios Milezianul, pe care Darius îl ţinea la el de multă vreme, şi-i zise: „Aflu, Histiaios, că omul tău, căruia i-ai încredinţat Miletul, s-a răzvrătit împotriva mea; după ce a adus oameni de pe celălalt ţărm şi tot atunci şi pe ionieni – care de altfel au să mi-o plătească scump pentru cele ce mi-au făcut –, înduplecându-i pe aceştia să-i însoţească, m-au lăsat fără Sardes. Acuma, [spune], cinstite ţi se par ţi-e aceste isprăvi? Cum s-au săvârşit oare asemenea fapte fără sfaturile tale? Vezi să nu te învinuieşti. tu singur până în cele din urmă”. La acestea, Histiaios grăi: „O, rege „ce vorbă [fără noimă] ai rostit! Tocmai eu să plănuiesc vreo fapta din care s-ar putea trage pentru tine o amărăciune mare sau mică? Ce-aş urmări fa când asemenea iupruri „ce-mi lipseşte mie? Eu, care am parte de toate bunurile câte le ai tu, care am cinstea să aud toate planurile tale? Dar dacă omul meu de încredere se poartă aşa cum. ai spus, sa1 ştii că el a lucrat după propriul lua gând. Cât despre mine, refuz să cred că milezienii. şi omul meu ar pune la cale vreo tulburare care ar atinge treburile tale; dacă totuşi ei se poartă în acest fel şi tu ai auzit adevărul, o „rege, gândeşte-te ce faptă ai săvârşit smulgându-mă pe mine de la piare. [în acest caz] ionienii se pare că au făcut ceea ce doreau de mult, o dată ce eu nu le-am mai fost în faţa ochilor; dacă aş fi fost în Ionia, nicio cetate n-ar fi făcut nici [cea mai mică] mişcare. Acuma, deci, dă-mi. drumul cât mai repede să plec în Ionia, ca toate treburile de acolo

să le aduc din nou în starea de mai înainte şi să ţi-l predau în ăinii pe acel cap al Miletului care a rostuit asemenea urzeli. Iar eu – după ce voi face acolo o r înduială după gândul tău, îţi jur pe zeii regeşti să nu dezbrac haina 308 pe care o voi purta când voi coborî în Ionia înainte de a-ţi face tributară insula cea mai mare, Sardinia.

CVII fdistiaios, rostind asemenea cuvinte, umbla cu înşelăciuni. Darius însă îi dărui crezare şi îl lăsă să plece, poruncindu-i ca, după ce va fi dus la îndeplinire faptele pe care i le promitea, să se întoarcă din nou la el, la Susa.

CVIII în timpul în care sosi la rege vestea despre Sardes. şi în care Darius rândui cele în legătură cu, arcul 310 şi stătu de vorbă cu Histiaios, iar. – acesta, la rându-i său, ajunse cu îngăduinţa lui Darius la ţărmul mării, în tot acest răstimp iată ce s-a întâmplat. Pe când Onesâlos din Salamina311 îiâmpresura pe amathusieni, îi veni ştirea că Artybios, un bărbat pers de vază, se află în drum spre Cipru cu o mare oştire persană îmbarcată pe corăbii. Afund deci aceste veşti – Onesilos trimise crainici prin Ionia ca să cheme oamenii la arme. Ionienii, fără să stea mult pe gânduri, sosiră cu oştire numeroasă. Ionienii se înfăţişară în Cipru, iar perşii, trecând mărea pe vase din Cilicia, făcură pe jos drumul până la Salamina, în timp ce fenicienii înconjurară cu corăbiile capul numit Cheile Ciprului 3 l2.

CIX în timpul acestor manevre, tiranii Ciprului, întrunind pe şefii ionienilor, le vorbiră astfel! „Bărbaţi ionieni, noi, ciprioţii, vă dăm să alegeţi cu care din cele două popoare vreţi să vă bateţi: cu perşii sau cu fenicienii? Dacă voiţi să vă încercaţi puterile cu perşii şi să vă rânduiţi pe uscat în linie, de bătaie, ar fi timpul să coborâţi din corăbii şi se va aşezaţi pe poziţie, iar noi să ne urcăm în corăbiile voastre ca să ne luptăm cu fenicienii; dacă, dimpotrivă, doriţi să-vă măsuraţi voi puterile cu fenicienii, ar trebui – oricâte din cele două căi aţi alege-o – să vă străduiţi în aşa fel, ca Ionia şi Ciprul, cât va. sta în puterea

voastră, să ajungă libere4. La acestea ionienii răspunseră aşa.: „Obştea, ionienilor ne-a trimis să păzim marea; şi nu să predam, ciprioţilor vasele, iar noi să ne batem pe Uscat CU

Herodot perşii. Prin urmare, în locul în care am fost puşi, acolo vom încerca să ne dovedim bărbăţia, iar voi s-ar cuveni să vă aduceţi aminte cum aţi suferit robia din partea merilor şi să vă arătaţi acum bărbaţi de ispravă”.

Ionienii, deci, prin aceste cuvinte le-au întors vorba.

t

— CX Apoi, câsud perşii au ajuns pe câmpia salaminienilor ă1S, regii ciprioţilor314 au rânduit în front pe ceilalţi ciprioţi în faţa celorlalţi soldaţi [duşmani], dări alegând floarea oştirii din Salamina şi din Soloi315, au împotrivit-o perşilor; în faţa lui Artybios, comandantul perşilor, a luat poziţie, de bunăvoie, Onesilos.

CXI Ar-bios călărea un cal dresat să se ridice în două picioare împotriva unui ostaş cu armură grea.

— Onesilos, aflând acest lucru – cum avea un scutier de neam carian, foarte priceput în treburile de război şi, altfel, plin de curaj –, îi vorbi. acestuia aşa: „Aflu că Artybios are un cal care se ridica drept în su (s şi ucide cu picioarele – şi cu gura pe cel care îi iese înainte, îl u, aşadar, după. ce vai sta să cnibzuieşti, să-mi – spui de îndată care din doi vrei să-ţi fie ţinta loviturii, calul sau chiar Artybios”. La aceste cuvinte, însoţitorul lui grăi astfel: „O, rege, eu sunt gata să îndeplinesc amândouă isprăvile, cât şi numai pe una din ele şi, îndeobşte, tot ce porunceşti tu; dar îţi voi spune cum socot eu că este mai folositor pentru treburile tale. Un rege şi un comandant se cuvine – zic – să se bată tot cu un rege şi cu un comandant; pentru că, dacă dobori un comandant, mare e victoria ta, şi, în al doilea rând, dacă te doboară el pe tine – ceea ce să nu se întâmple –, a fi omorât de un om de vază, suferinţa e numai pe jumătate; iar noi, slujitarii, se cuvine să ne (batem cu ceilalţi slujitori şi împotriva calului. Iar ţie de loc să nu-ţi fie teamă de – deprinderea acestui cal, pentru că eu îţi făgăduiesc că el de aci înainte n-o să se mai înalţe în

doeuă picioare împotriva nici unui p-ţn.

CXII Acestea au fost sfaturile lui. Îndată după aceea, taberele se încleştară în luptă şi pe uscat, şi pe apă. Pe vase, ionienii, care s-au distins în această zi, se ridicară mult deasupra fenicienilor şi, printre ei, îndeobşte samie

Isro Rn. cartea a V-a *n* hii317 se purtâră vitejeşte. Pe uscat; îndată ce s-au întâlnit oştirile [vrăjmaşe], au şi început lupta, aruncându-se una asupra alteia; cât îi priveşte pe cei doi comandanţi, iată ce s-a întâmplat: în vreme – ce. Artybios se îndrepta spre Onesilos călare pe cal, Onesilos, după cura se înţelesese cu scutierul său, îl ţintui pe Artybios cu o lovitură, tocmai pe când acesta înainta spre ei; apoi, când calul aruncă cu picioarele spre scutul lui Onesilos, în aceeaşi clipă carianul, lovindu-l cu o sabie încovoiată318, îi reteză calului picioarele. Astfel Artybios; comandantul. perşilor, căzu pe loc împreună cu calul său.

CXIII Pe când ceilalţi erau prinşi în vâlto. area luptei, Stesenos, tiranul Curionuluiăi9> se predă duşmanului împreună cu armata, destul de mare, pe care o avea în jurul său (curionii aceştia se spune că ar fi colonişti din Argos).

După ce, aşadar, curionii au trecut la duşmani, îndată şi carele de război330 ale salaminienllor merseră pe urmele. celor din Curion. Datorită unor asemenea schimbări, perşii se aflau mult deasupra cipriotţilor. După ce oastea aceasta a dat bir cu fugiţii, căzu pe câmpul de bătaie „printre mulţi alţii, chiar şi Onesilos, fiul lui Hersis, care a pornit răscoala piprioţilor; tot aşa pieri şi regele din Soles, Aristokypros, fiul lui Philokypros, al acelui Philokypros321 pe care atenianul Solon, când a ajuns o dată în Cipru, l-a lăudat în poemele sale mai vârtos decât pe [ceilalţi] tirani.

CXIV Amathusienii, după ce au tăiat capul lui Onesilos, pentru că îi ţinuse împresuraţi, îl aduseră la Amathus şi îl atârnară deasupra porţilor cetăţii. În timp ce sta. spânzurat şi ajunse doar o căpăţână goală, intră în el un roi de albine oare îl umplură cu faguri de miere.

Datorită acestei întâmplări, amathusienii cerură lămuriri de la oracol; răspunsul sosit le cerea să ia „jos capul şi să-l îngroape, iar lui Onesilos să-i aducă an de an jertfe ca unui erou şi, dacă vor face întocmai, le va merge mai bine.

CXV Amathusienii mai împlineau încă. aceste porunci şi pe vremea mea. Apoi ionienu care au luptat pe mare în preajmă Ciprului, când aflară că poziţia lui Onesilos este pierdută şi că, în afară de Salamina, toate celelalte cetăţi

ale ciprioţilor sârvt împresurate, că salaminiemi au predat acest oraş lui Gorgos, regele lor de mai înainte, Lonienii, aşadar, îndată ce avură ştire de toate acestea, se retraseră pe mare în Ionia. Dintre oraşele Ciprului, cel care a ţinut pieptmai mult timp împresurării a fost Soloi; pe acesta perşii îl cuceriră. abia după cinci luni, după ce mai întâi i-au săpat zidul pe dedesubt, de jur-împrejur.

CXVI Ciprioţii, aşadar, care se bucuraseră de libertate vreme de un an, iată că au fost din nou înrobiţi.

Daurises, care ţinea în căsătorie pe fiica lui Darius, ca şi Hymaies şi Otanes 322, alţi comandanţi perşi, căsătoriţi şi ei cu fiice de ale lui Darius, porniră în urmărirea ionienilor care întreprinseseră expediţia împotriva Sardesului, silindu-i să se retragă pe corăbii; după ce ieşiră învingători într-o bătălie, îşbâmpărţiră între ei oraşele şi începură să le prade.

CXVII Daurises, întorcându-se spre. Hellespont, cuceri oraşele Dardanosă2S, ocupa apoi Abydos aa4, Percote 325, Lamp sacos 383 şi Pai sos321 (pe acestea le cuceri câte unul pe zi); dar, în vreme ce el se afla pe drumul de la Paisos spre. e oraşul Pârion 328, îi veni vestea ga, uniţi în cuget cu ionienii, carienii – s-au răsculat împotriva perşilor. Făcând deci cale-ntoarsă, el îşi conduse oştirea din Hellespont spre Carla.

CXVIII Dar această întorsătura ajunse oarecum la urechile carienilor înainte de sosirea lui Daurises, Fiind deci încunoştinţaţi, carienii se adunară lângă aşa-numitele Coloane Albe329 şi lângă fluviul Marsyas 330 care curge din ţinutul Idriadei331 şi – se varsă în „Meandru. După ce

carienii s-au strâns la un loc, se rostiră multe alte păreri, dar cea mai bună, după câte cred eu, a fost cea a lui Pixodaros 332, fiul lui Mausolos 333, un bărbat din Kindyem, care ţinea de nevastă pe fiica lui Syennesis8? 5, regele cilicienilor. Părerea acestui bărbat era ca cei din Carla să treacă peste Meandru şi acolo să dea bătălia, având fluviul în spate, pentru ca, tăindu-li-se putinţa de a fugi înapoi şi siliţi să rămână pe loc, carienii să fie şi mai viteji decât sunt din fire. Dar aceasta părere n-a ieşit învingătoare; [ceilalţi socoteau mai cu folos] ca fluviul Meandru să se afle mai degrabă în spatele

perşilor, decât în al lor, şi aceasta – e limpede – pentru ca pefş îi cum nu vor avea putinţă de întoarcere când au s-o ia. la fugă, după ce vor fi înfrânţi în luptă, să cadă în fluviu.

CXIX Apoi, când s-au ivit la faţa locului şi perşii şi au trecut peste Meandru, carienii s-au încăierat cu ei pe malurile fluviului Marsyas; ei se încleştară atunci în luptă crâncenă şi de lungă durată 338, dar în cele din urmă fură biruiţi de numărul [mare al perşilor]. Dintre perşi căzură ca la 2000 de bărbaţi, iar dintre carierii, cam 10.000. Acei care au scăpat cu fuga s-au retras de aici spre Labraunda 33T, în sanctuarul lui Zeus Stratios, într-o mare şi sfântă dumbravă de platani (dintre cei pe care-i ştim, singuri carienii aduc jertfe lui Zeus Stratios 33B). Căutându-şi, aşadar, adăpost aici, ei ţinură sfat în legătură cu putinţa lor de scăpare [dezbătând] cum ar face mal bine, să se predea perşilor, sau să părăsească de tot Asia.

CXX în vreme ce chibzuiau în acest chip, le sosiră în ajutor milezienii şi aliaţii lor; atunci carienii părăsiră planurile asupra cărora discutaseră mai înainte şi se hotărâră să pornească din nou la luptă. Şi, când s-au ivit perşii, se încăierară cu ei, dar suferiră o înfrângere mai mare încă decât înainte; cu toate că au căzut mulţi din toate neamurile, milezienii au fost loviţi cu osebire.

CXXI După această înfrângere, carienii se ridicară şi din nou.li se împotriviră 339 [perşilor]; aflând ca perşii

pornesc să atace cetăţile lor, le pregătiră, pe drumul de la Pedasa, o cursă în care, fiind în toiul nopţii, perşii căzură. şi-şi găsiră pieirea, atât ei cât şi comandanţii lor, Daurises, Amorges şi Sisimakes; împreună cu ei. muri şi Myrsos 34°, fiul lui Gyges. Cel care a condus această cursă a fost Heracleides 341, fiul lui Xbănolliş, un om din Mylasa. Aşa au pierit, prin urmare, aceşti perşi.

CXXII Hymaies, unul dintre cei care îi urmăreau pe ionienii porniţi cu oaste împotriva Sardesului, întorcându-se spre Propontida, cuceri Kiosul din Mysia. După ce ocupă acest oraş, îndată ce află că Daurises a părăsit Hellesponţyl şi şi-a condus oştirea împotriva Cariei, lăsând şi el în

HBRODOT

urmă Propontida, îşi îndreptă oştirea înspre Hellespont şi puse stăpfnire peste toţi eolienii câţi locuiesc pe meleagurile Ilionului542; de asemenea, supu-se pe gergiţist3, care sunt rămăşiţe ale vechilor teucri. În timp ce – cucerea aceste seminţir Hymaies fu răpus de boală, în Troada.

CXXIII Prin urmare, de asemenea sfârşit avu parte Hymaies. Artâphemes, cârmuitorul Sardeşului, şi Otanes, al treilea comandant, primiră poruncă să pornească cu oaste împotriva Ioniei şi împotriva ţinuturilor vecine din Eolia. Ei cuceriră atunci Clazomenai din Ionia şi Kyme al eolienilor.

CXXIV De vreme ce oraşele erau cucerite [de perşi], lui Aristagoras din Milet – pentru că era, aşa cum s-a arătat, lipsit de curaj, el care, după ce a tulburat Ionia şi a încurcat mult treburile de aci, se gândea acum.la fugă –, văzând aceste întâmplări, i se păru şi mai cu neputinţa să-l înfrângă pe regele Darius; în asemenea împrejurări, îi întruni pe răsculaţi şi începu să se sfătuiască cu ei, spunându-le că ar fi mai bine, pentru asigurarea unui loc de refugiu în cazul când ar fi alungaţi din Milet, să ducă de aici colonişti fie în Sardinia, fie în oraşul. Myrkinos344 din Edonia, pe care îl zidise Histiaios, căpătând locul în dar de la Darius. Despre aceste lucruri vorbi at-uncă Aristagoras.

c’XXV Părerea lui Heoataios, fiul lui Hegesandros, logograful, era să nu plece nici – într-o parte, nici într-alta, ci să construiască o cetăţuie în insula Leros 345 şi să stea acolo liniştit, dacă cumva va fi izgonit din Milet; mai târziu va reuşi el. să se întoarcă în Milet, pornindoperaţiunile de aici din insulă.

CXXVI Acestea au fost sfaturile lui Hecataâos; dar părerea lui Aristagoras înclina mai mult spre Myrkinos. Lăsă, deci, Miletul în seama lui Pythagoras, un cetăţean de vază, iar el, (luând – cu\ sine pe toţi câţi voiau, plecă pe xnare spre Tracia şi puse stăpânire pe ţinutul spre care a pornit. Aici, Aristagoras 846 însuşi şi oştirea sa fură ucişi de traci, în timpul împresurării unui oraşU7, tocmai în clipa în care tracii diâtâuntrp voiau iasă fi să depună grmelg.